

LETNIK I.

NOVEMBER 1929.

ŠTEVILKA 8.

Ivan Pregelj:

MAGISTER ANTON.

Roman iz šestnajstega stoletja.

VIKAR in magister sta bila ostala sama na vrtu. Vikar je položil magistru roko na rame in vprašal lagodno, kakorkoli se je videlo, da se mora siliti, da ne pokaže svoje slabosti in spoštovanja, ki ga je občutil v trenutku, kakor hitro je bil razgrnil škofovo pismo:

»Magister torej, pa še v službi prečasti tega gospoda Urbana. Pa čez Rim ti zaupa vesti zame. On ve, s čim si zaslužil. Jaz ne vem. To pa je, da te za izgubljenega sina ne bom več zmerjal. Roko mi daj!«

»Tu, gospod vikar,« se je oddahnil magister, da je vendarle prišel trenutek, ko ga vzame vikar resno. Kakor je hotel že prej, se je naglo zdajci sklonil in poljubil staremu gospodu roko. S tem ga je povsem pridobil. Hvaležno, da je prešel tako lahko in poceni mimo zadrege, je dejal duhovni:

»Stoj, ne spodobi se, dasi sem duhoven. Prej sem te oblevno grdil.«

Vstopil se je ob magistra na levo in mu položil kakor drug drugu roko okoli pasu, šaleč se:

»Kajfež pa, po božji volji in postavi. Saj sem ti poznal mater in očeta. Ti pa nisi iz ljudi. Iz jelke si. Bogve, da me skrbiš, kako te bom spravil pod svojo streho. Idiva, boš poskusil.«

»Samo nekaj dni, gospod vikar, bi izrabljaj Vaše gostoljubje.«

»Molči zdaj o poslih,« je odvrnil duhovnik

in ga potegnil s seboj; »imel boš prilike, da vse poveš. Zdaj si s poti, treba, da sedeš.«

Magister je povedal, kako se je zamudil v Kobljiglavu. Tudi pozdrav Tomajskega je sporočil. Vzradostil je vikarja, da je povsem pozabil svoje prejšnje nerodnosti in se ves našel v svojo besedo in čud.

»Pri pravih vratih si stopil na Kras,« je dejal. »Pa še naše geslo, našo salvagvardijo imaš. Dobrodošel, magister, vstopi!«

»Vigilo,« je povedal magister.

»Vigilo,« je rekel vikar, ki se je bil postavil kot straža ob vhod... Vedel je gosta skozi temoten hodnik in mu odprl na levo. Magister je poznal kraj. Vikar ga je privedel v kuhinjo. Temotna je bila, tlakovana z okroglim kamenjem od Soče. Stene so se bile na debelo pokrile s sajami, ki so se mokro svetile. Skozi malo, omreženo okno je sijalo nekaj dne na široko ognjišče z močno streho, izpod katere je visel kotel na verigi. Ob ognju pod kotlom je stalo še nekaj loncev. Ves prostor je bil poln dima, ki ga je viharna sapa suvala po dimniku navzdol. Magistru so se trenutno osolzile oči in je oslepel. Skozi solze in dim je slišal govoriti vikarja:

»Mica, hej! Kje tičiš?«

»Tu,« je spregovoril glas, ki je bil magistru znan.

»Mica, hej,« je govoril vikar, »saj se bomo udušili v tem peklu. Kako, da podpihati ne znaš!«

»Naj le prepišejo burjo,« je ugovarjalo izza ognjišča. »Saj ni, da bi se tu dušili, naj pa ven gredo.«

»Pojdem tudi,« je med kašljem govoril gospod Jože, »pa te moram prej nekaj vprašati.«

šati in ti povedati, da boš do sita skuhala za dva. Ali onega tam-le kaj poznaš?»

Magister je videl zdaj, da je vzrastla izza skladovnice drvá nizka in suha ženica z vse vnetimi in solznimi očmi, z dolgim pihalnikom v roki. Strmela je na mladega, se ozrla po strani in zamahnila s pihalnikom:

»Mrha ti, snedena, kje se mi je spet prikri-la!« je vzkliknila. Velika in debela mačka se je zaprašila mirno nje in pobegnila nekam. Ženica se je približala magistru.

»Le poglej ga, Mica,« je menil vikar, »če nisi še vsa slepa, spoznala ga boš.«

»Dedec,« je mrmrala ženica malomarno, »zrastel pa je kakor turn.«

»Da je, kaj, Mica? Taki v vaših tolminskih hribih ne rastejo,« je povedal vikar. Ženica se je začela zopet zajemati za ogenj in kuho. Potem se je spet spomnila mačke, jo šla podit, jo nagnala skozi vrata in jih za njo zaprla, rekoč:

»Krepala! Dve črepi mi je včeraj ubila.«

»Kaj črepe, tega-le fanta tu mi ugani,« je hotel vikar; »da boš vedela, kako mu skuhati in koliko. Lačen ne pojde od hiše. Poglej ga no, ali ga nič več ne poznaš? Saj sem ga še jaz na prvi pogled.«

Magister je pomislil:

»Tako naglo pač ni šlo. Če bi hvaležen ne bil, bi ugovarjati smel; pa saj se tudi spodobilo ne bi, ko sem gost.«

Stopil je k ženici in pozdravil:

»Bog daj dobro, teta Mica!«

Ženica je poslušnila, ugibala, potem pa je menila, obrnivši se zopet za poslom:

»Saj ni ne pravi!«

Še bolj rezko je velela nato proti vikarju:

»Naj no že gredo! Po čadu bodo smrdeli v cerkvi, pa porečejo babe, da so si sami kuhali.«

Vikar se je zasmeljal in odvrnil:

»Pusti babam veselje, naj me oblajajo, kadar ne slišim. Prej pa ne grem, da tegale tu uganeš. No, reci!«

»Tone,« je povedala hladnokrvno ženica.

»Tone,« je ponovil vikar.

»Ali je mašnik?« je vprašala žena, kakor sama zase.

»Še ne,« je odgovoril magister.

»Pa je zato trikrat učen, ki sem še jaz le dvakrat,« je povedal vikar.

Žena se je spet zagledala v magistra. Po kratkem presodku je premislila:

»Močan pa!«

Ozrla se je okoli sebe, kakor da nekaj išče in velela nato očitno iz stare navade pred petnajstimi leti:

»Vzemi, no, Tone, kotlič, pa skoči po vode.«

»Bom pa, teta Mica,« je rekel magister,

segel po posodo in šel. Vikar se je smejal, da ga je bolelo.

»Magister ji bo vodo nosil, kam bi to zapisali! Ali jo bo prinesel? Da le v vodnjak ne skolovrati. Ali pa se mu na kamenju spodsne. Neroden je že dovolj. Ti moj Bog, vse me že boli. Hahaha. Kakor takrat, ko mi je še k maši služil, padel, vodo za oltarjem zlil in mi nato dvakrat samega vina točiti hotel. Mica! Pa da ga ti tako malo spoštuješ. Neroda, kaj pa če je neroda? Tone je in magister.«

»Pravi?« je dvomila. »Da ni kak lutrovski kakor tisti Judež.«

»Kateri Judež?« ni umel vikar.

»Škarjot,« je rekla trpko ženica.

»Judež Škarjot?« je iskal vikar naglas. Tedaj se je vrnil magister.

»Judež Škarjot, koga pa misliš, Mica?« je hotel do jasnosti vikar.

»Kakor da ga ne poznajo,« je govorila ženica, »poznajo kot obrezan denar.«

»Slab denar poznam,« je rekel vikar, »tudi Judeža iz pisma, ki je Kristusa izdal. Ali takisto misliš?«

»Ne. Saj je Kraševce,« je vedela ona.

Magister je stal molče ob strani in poslušal, ki sta bila trenutno popolnoma pozabila nanj.

»Kraševce?« je zategnil vikar. »Prvič slišim. Pa če ti praviš, bo že res, Mica. Haha.«

Obrnil se je k magistru in dejal:

»Si čul? Judež Škarjot, pa s Krasa doma. Lepe rojake imamo.« Magister se je nasmešnil. Tedaj pa je planila ženica živo:

»Naj bodo že tiho! Ali je ali ni Kraševce. Kaj vem jaz! Od nas ni doma, pa gospod Luka v Tomaju so ga šolali, da se je potem spačil in zavrgel, galjot.«

»Mica,« se je oddahnil vikar, »grešil sem. Resnica božja! Trije žerjavi vedo, da je tako. A kadar ga Tomajski v roke dobi, dobro mu ne bo tedaj tvojemu Judežu Škarjotu; ne bo.«

Zasmeljal se je vedro in vprašal magistra:

»Ali veš, koga misli?«

»Ne vem, gospod vikar.«

»Jurija Stradjota je prekrstila, lej,« je povedal vikar. Magistra je rezko prevzelo. Spomnil se je tujca s pota in pa zagonetnega pisma, ki mu ga je nesti obljubil.

»Jurija, da, Stradjota,« je še govoril vikar, »ki boš še kaj več čul o njem, Bog mu srečna konca ne daj, dasi mu ne kličem pogubljenja, Juriju...«

Obrnil se je k Mici in naročil, naj kuha in kaj. Potem pa je vzel magistra za roko in ga vedel v svojo sobo. Tu mu je z obema rokama stisnil roko in dejal toplo:

»Tone! Da mi le tega nisi naredil, kar oni Jurij Tomajskemul!«

(Dalje.)

Aleksej Remizov:

DAR SV. MIKLAVŽA.

BIL je nekoč reven mož, ki se je imenoval Ivan. Ni imel drugega kakor majhen košček zemlje in njegovo življenje ni bilo rožnato; živel je sam, brez družine. Toda nikoli ni mrmral in v svoji hvaležnosti do Boga je pel brez nehanja. Tak je bil. En dan je Ivan obdeloval svojo zemljo, drugi dan je sejal pšenico. Ko je vlačil brano, se je smehljaj in pel.

Nekoč je vendar pogledal proti cesti.

In glej, po cesti sta prihajala dva popotnika. Prvi z belimi lasmi je držal v rokah popotno palico. Drugi, ne star ne mlad, je imel divje lice.

Elija reče sv. Miklavžu:

»Kaj je vendar to, Miklavž, ta mož je močno vesel; ali bi ne rekli, da poje?«

»Da, verjetno je, Bog bodi zahvaljen, da ima dobre konje in da ne pozna revščine. Zato poje.«

Popotnika sta prišla do polja.

»Bog naj ti da srečo, moj dobri Ivan!« reče sveti Miklavž.

»Voščim Vam dober dan, ljubeznivi starček!« odgovori Ivan in sname čepico.

Elija vpraša: »Ali si res vesel?«

»He! Kako pa ne bi bil? Ni, da bi se priževal čez konje, in ne bom potreboval nič več, če bo dobrotljivi sveti Miklavž storil, da bo klasje bogato obrodilo.«

Popotnika sta odšla svojo pot.

Šla sta, sveta moža, čez polja, med blagoslovljenim obiljem pomladi.

Elija pravi svetemu Miklavžu:

»Kaj je rekel oni kmet? Kakor bi bil ti, ki daš pšenici vzkleti? Ko sem vendar jaz tista previdnost, ki jo ustvarja.«

»On sodi po svoje,« ga je opravičeval sveti Miklavž. »Dobri mož je priprostež: Kje naj bi zvedel tako velike reči?«

»Pojdimo, to je prav, storil bom, da mu bo pšenica vzknila. Imel je bo do kolen, tedaj jo bom s pošteno točo pokončal.«

Nekega večera, ko je izstopil iz svojega bivališča, se je Ivan ustavil ob ograji in drobno bolel pesem. Videl je, da prihaja čez polje majhen starček s snežnobelimi lasmi, ki je nosil popotno palico.

»Voščim Vam dober dan, starček!«

Svetemu Miklavžu se je ubogi mož zasmilil.

»Poslušaj me, Ivanuška, prodaj svojo pšenico!«

»Kako to?« je začudeno odgovoril Ivan, »tako lepo pšenico! In koliko bi moral zanjo zahtevati?«

»Vprašaj zanjo kolikor hočeš. Ceno bodo že nastavili. Toda pazi, moraš jo prodati.«

In se je oddaljil.

Ivan se je vdal in je prodal pšenico. Bogat sosed mu je dal zanjo lepo svoto sto rubljev. In dan ni še ugasnil, ko so se veliki oblaki zgrmadili na nebu. Z bučnim gromom je nastala nevihta in toča se je usula na pšenico. Prav vse klasje je bilo kakor z nožem posekano. Sveti Miklavž je obhodil poškodovano planjavo. Naproti mu pride Elija.

»No poglej! Kar sem rekel, sem tudi storil: zdaj vidiš njivo svojega Ivana!«

»Saj ni res, ta ni Ivanova,« je odgovoril sveti Miklavž. »On je pšenico prodal in to je zdaj Gurdjajeva njiva. Ti si uničil tega pravičnega in zdaj joka.«

»To klasje, pokončano po toči, bo dalo dve sto mernikov na njivo!«

Ko je padla noč, je prišel Miklavž pod okno Ivanovo, obžaloval je, da so roke ubogega moža izgubile tako bogatstvo.

Ta čas pa je Ivan v molitvah prosil svetnika in ga zahvaljeval, da mu je starec dal tako dober nasvet. Ko ga je zagledal, je bil ves srečen in mu ponudil prenočišče.

Sveti Miklavž je odklonil. Ni imel časa, zakaj moral je prehoditi še dolgo pot.

»Odkupi pšenico!«

»Toda pogledjte, dedek, saj je vendar vsa potolčena.«

»To ne stori nič. Odkupi jo. Rekel boš, da je dovolj dobra za krmiti živino. Obljubljam ti, da se ne boš kesal.«

Ivan je starca zahvalil, in čim se je zdanilo, je tekel iskat svojega soseda. Prišel je, da odkupi pšenico.

Sosed prošnji ubogega bedaka ni mogel odreči. Skoraj bi mu bil rekel: Vzemi jo za stonj, a pustil mu jo je za polovično ceno.

Napravil je slabo kupčijo, da mu jo je vrnil.

Ne da bi vedel, zakaj in kako, se je pšenica začela dvigati, dvigati.

Pšenica je rastla tako visoko in tako hitro, klasi so bili tako polni, da so se nagibali in klonili k tlom.

Razori so bili videti tako zlati, da je bilo veselje. In Ivan je požel številne snope in jih vse zložil v kope. Zgodilo se je, da je našel dve sto mernikov pšenice.

Na polju je sveti Miklavž srečal Elijo: kako je bil vesel, ga videti tako mračnega!

»Hej! Mož, ki sem ga uničil s točo, je vendar imel lepo žetev! In vso je že spravil v kope.«

»Pri moji veri, da! Žanjemo to, kar smo sejali. Zakaj Ivan je svojo pšenico odkupil.«

»Kako, kako odkupil?«

»Seveda, odkupil.«

In sveti Miklavž je začel Eliji pripovedovati, kako je bogati Gurdjajev v svoji nesreči Ivanu svojo od toče poškodovano njivo pustil za polovično ceno.

»No dobro, jaz pa ne bom pustil časa, da jo zmlati.«

Takoj je izbruhnil vihar in radi viharja je vse šlo.

Sveti Miklavž ubogega moža ni zapustil in je ponoči prišel pod njegovo okno.

Pa glej, po vsem tem Ivan ni vedel, kako naj se svojemu gostu zahvali.

»Brž zmlati pšenico,« je ukazal starček. Znosi jo v kočo, ne v majhnih količinah, ampak po pet snopov hkrati. Postavi v vsak kot po en snop, s petim pa zamaši okno.«

Rečeno, storjeno. Dolgo časa je Ivan vihtel cepec in zmlatil vso pšenico; vsak snop je dal po en stot.

Vsak en stot! Še nikoli, odkar je živel, ni videl podobne mlačve.

Elija je zaslutil, da so njegove skrinje, shrambe in kašče do vrha polne. Sreča, da dobri sveti Miklavž ni bil daleč.

»Prav,« pravi Elija. »Vendar bo moral pšenico nesti v malin. Zabranil mu bom, da jo zmelje.« In res mu je branil.

Ivan je nesel pšenico v malin, imel je je tri stote, ki so mu dali samo dva stota moke; kam je torej zginil tretji?

Ni vedel, da mu ga je Elija vzel.

Ubogi mož se je pogreznil v globoko prepadenje. Razumel ni ničesar.

Ponoči je prišel starček na vrata: tok, tok! Ivan se je zvedril, ko ga je zagledal, in mu je povedal svojo nesrečo.

»Glej, kaj moraš storiti, Ivan: zamesi iz te moke dve pogači, potem začni moliti. In ko boš šel k maši, vzemi pogači s seboj, nesí eno na glavi in eno pod pazduho. Ta bo za doš brega svetega Miklavža.«

Zgodaj zjutraj, ko zvezde niso še vse ugasnile, se je Ivan po poledici podal v cerkev.

Po poti je srečal popotnika, ki ni bil ne star ne mlad in mračnega lica.

»Kam vendar neseš te pogače?«

»Ona, ki je na glavi,« je odgovoril Ivan, »je za našega očeta, velikega preroka Elijo, in ona pod pazduho je za svetega Miklavža.«

Ko je Elija slišal ta umni odgovor, se je omehčal in zgubil svojo mračnost.

In po tem dnevu je Ivan lahko živel v miru, daleč od vseh skrbi. Naj je bilo leto dobro ali slabo, je on položil na stran svoja dva stota težke pšenice.

Lep dar, ki mu ga je pošiljal sveti Miklavž.

Joža Lovrenčič:

CESTA IN NJEN VOZEL.

Povest iz XIV. stoletja.

PRI piratih je bilo drugače.

Habadin se je vračal iz Čedada z Glogom in Nagnojem kar peš mimo Stare gore skozi Sovodnje ob Namorni domov. Dren in Cvetana sta jih v glavni koči pričakovala in strahoma gledala na oblake, ki so temno prepezali nebo...

»Hudo bo!« je menil Dren in nanosil izpred kočice k ognjišču suhljadi in grč in kalenic.

»Da bi le pred nevihto prišli!« je želela Cvetana, ki je pirate sestrsko vzljubila, ko je videla, kako so vsi skrbeli zanj med boleznijo in so jo od Habadina do Nagnoja ljubeznivo pregovarjali, naj ostane med njimi vsaj do jeseni. Habadin ji je namignil, da se v jeseni lahko vrne, češ, da se bo ta čas v Kobaridu marsikaj spremenilo. Verjela mu je in mu tudi verjela, da ji sam poišče mater, in je ostala. Z Drenom sta hiševala in oskrbovala vse potrebno, tako da so pirati, ko so se vračali s svojih poti, pozabili na roparsko obrt in včasih po teden in več ostali doma. Popravljali so kočice, začeli trebiti okoli njih, si naredili vrtiče in nekako tekmovali, čigav bo lepši. Tudi Cvetani so bili napravili pred njeno novo kočico vrt, prinesli ji semena, iz katerega so pognali pisani cvetovi, kakršnih v Kobaridu ni poznala. In še mlado srno so ji dobili, ki se je udomačila in jo spremljala, ko se je mudila v bližnji okolici.

Ko sta Cvetana in Dren ugibala, kdaj utegne priti Habadin z Nagnojem in Glogom ter odkod, in sta pustila vprašanje nerešeno, je Dren povzel besedo in ugotovil:

»Cvetana, jaz ne pojdem več zasedovat in ropat.«

Cvetana ga je veselo pogledala in preden je spregovorila, je nadaljeval:

»Veš, tebe sem spreobrnil in sebe tudi. Ko sem ti govoril o naši veri, sem videl, da sem globoko zabredel, in skesal sem se. Spočetka se mi je zdelo vse smešno, a ko sem ponoči mislil in klical v spomin, kako bi ti še to in ono pojasnil, me je težilo: kaj boš govoril o nauku, ki ga ne izpolnjuješ. In sklenil sem: naj bo Habadin hud ali ne, ko pojdeš ti, izginem tudi jaz in začnem krščansko življenje. — Deset let je že, kar sem ušel ječi na rihensberškem gradu. Zakaj? Saj res, tega ti nisem še povedal. Imel sem sestro, lepo dekle, tvojih let je bila, pa jo je zasledoval grajski birci in jo spravil v sramoto. V meni je vrelo in nekoč jo je izkupil; oplazil sem ga, da je obležal na mestu. — Vedel sem, kaj me čaka, in pobrisal sem jo na Tolminsko. Lepega dne sem srečal

Habadina z njegovo družbo in sprejeli so me medse. Več nas je bilo ko danes, a rop je nevarna obrt: srečnega konca ne doživi nobeden.«

»Kaj je privedlo pa druge sem gor?« je prašala Cvetana.

»Podobne stvari kot mene,« je odvrnil Dren.

»In Habadina?«

»Tudi,« ji je kratko povedal, ker zunaj se je zaslislalo govorjenje. Stopil je na vrata in pozdravljal Habadina, Gloga in Nagnoj:

»O, da ste le ušli pred nevihto. Hudo bi vas pralo!«

Ko so posedli in se je zunaj ulilo, ulilo med treskom in gromom, je Habadin pripovedoval:

»Pogodba s Pierom ne drži več. Čedadci so bili hudi, ker je prišla predilska cesta na slab glas, pa so prosili gastalda, naj kaj ukrene, da ne bodo trpeli sejmi. Gastald je obljubil pomoč, in veste, kaj je napravil? Dal je poklicati vse glavarje občestnikov in vsakemu je dal »patent mesta Čedada«, da smemo na katerikoli cesti, izvzemši nadižko-predilsko, izvrševati nasilje proti nasilju — to se pravi, svoj posel.«

»To se pravi,« je pripomnil Dren v Habadinovo besedo, »da si bomo morali poiskati drugo taborišče. Jaz ne pojdem.«

»Pomehkužil si se, Dren, in nisi več vreden svojega imena,« je rekel Nagnoj.

Glog je pa menil:

»Tu ali tam — je pač vseeno, saj nismo priklenjeni v Matajur, ko duše obešencev v Morizno.«

»Dvoje je mogoče: ali jo udarimo skozi Kot in se udomačimo kje ob huminski cesti, ali delamo naprej tu, kljub patentu,« je pojasnil Habadin. »Sicer,« je še rekel, »je vprašanje, kaj bo z nami. Zvedel sem v Čedadu, da nam misli patrijarh stopiti malo na prste. — Češki kralj se je baje pritožil radi onega trgovca iz Brna, ki so ga naši na Bovškem oropali... Slabi časi se nam obeitajo: Kobarijcem bodo radi paganstva puščali malo krvi, nas bodo pa gotovo hujše prijeli.«

»Kaj, kaj bo s Kobarijci?« je vprašala Cvetana.

»Paganstvo jim preženejo — samo malo bolj trdo, kot ga je tebi Dren,« je povedal Nagnoj.

»Nič se ne boj, Cvetana, ne bo nič hudega. Tako bo, da se potem lahko vrneš,« jo je tolažil Habadin, zakaj videl je, da jo je z nezpremišljeno besedo o Kobaridu vznemiril.

Stemnilo se je bilo in lilo je naprej; drevje je v vetru hreščalo, kot bi divjali sami besi po njem. V Cvetani se je vzbudil strah iz dedove vere, da zli bogove preganjajo vse, ki se izne-

Gradišče v Vipavski dolini.

verijo, in jih zasledujejo, dokler jih ne upropastijo.

»Strah me je,« je rekla, ko je vstala in vzela Drenov plašč iz lipovega ličja, ki ga je rabil za dež. »Take noči še ni bilo, kar sem tu.«

»Kaj te bo strah, če čujemo mi. Zaspala boš in sanjala o angelčkih, ki ti je Dren govoril o njih.«

»O tebi, Nagnoj, gotovo ne,« je odgovoril zanjo Dren, ki je vzel gorečo glavno, da ji z vrat posveti do kočice.

»Lahko noč!« je še voščila in odšla.

Pirati so se nato vrgli na kocke.

»Če drugega nimamo tu, vsaj svobodno lahko igramo. Hej, Dren, da bi bil v Čedadu — videl bi, kako so vsi iz sebe, ker so prepovali kockati. Skrivajo se in pri zaklenjenih vratih jih mečejo...« je pravil Glog, ki je igro najbolj ljubil.

Ob igri so postajali vedno bolj strastni in glasni in pozabili na spanje in nevihto. Habadin ni imel posebne sreče in dražili so ga, da ima srečo v ljubezni...

»Ha, če bi vedel Trdan, da mu skrivaš Cvetano, z vsem malikovavskim Kobaridom bi prišel nad te!«

»Tiho!« je vzrastel Habadin, ki ni pustil nikdar govoriti o Cvetani in ljubezni; kakor je bil sam ropar, je mislil ob njej na Marto in je samo želel, da bi ga namesto matere, če je ne dobi, vzljubila hči sama od sebe, ne da bi ji kdaj črnil besede. Vedel je, da bi lahko z njo napravil, kar bi hotel, a prošlost ga je le še trla in premagala je v njem s čudno močjo lepa ljubezen, ki je je bil sam zase vesel, in je bil srečen, da ima Cvetano tako blizu. Čakal je, da se lahko svobodno odloči zanj ali za Trdana, o katerem je menil, da se bo moral pokristjaniti, če bo hotel po križarski vojski ostati v Kobaridu...

Jutro se je začelo svitati, ko so prenehali igrati in so poglobili...

Tako so preigrali in prespali tri dni in tri noči. Četrty dan so se pripravljali, da bi odšli z loki nad divje race v kobariško močvirje

in obenem pogledali, kako je s cesto, jeli pričakovati voznikov, a jih je obdržal potres doma. Prevzelo jih je grozno bobnenje in ko je Cvetana vsa preplašena pripovedovala, kaj je govoril berač Korošec o koncu sveta, so zamišljeni molčali. Ob vsakem sunku jih je bolj zagrabilo...

»Jaz ne ostanem več tu, povrnem se med ljudi, da vsaj krščansko umrem,« je govoril Dren.

»Da te obesijo in potem razčrtvorijo — kar pojdi!« je bil Glog jezen.

»Na Staro goro poromam prej, potem naj se zgodi karkoli,« je ostal Dren trden v svojem sklepu.

»Jaz bi šla tudi rada na Staro goro,« je prosila Cvetana.

Habadin je molčal in Glog in Nagnoj nista nič rekla, zakaj sunki so bili vedno hujši in ko se je dan za dnevom ponavljalo bobnenje, so se vsi omehčali in se zaobljubili na Staro goro, če bi srečno preživeli dneve groze. Štiri-deset dni preizkušnje so preživeli in ko so se potem odpravili v dolino, vsak v drugo smer, da poizvedo, kako je, so se vračali z groznimi poročili: gore so se udirale, vasi in mesta porušena, ljudstvo, ki se je rešilo, hodi v spokornih procesijah na božje poti, da bi ga Bog ne obiskal več s šibo potresa...

Glog je silil v Drena:

»Kdaj poromamo na Staro goro?«

»Habadina moramo počakati. — Vsi skupaj pojdemo in potem se odločimo, kam kre-nemo in kaj začnemo!«

Čakali so Habadina in s čudno ljubeznijo so zamišljeni ogledovali svoje kočice in vrtnice in lehe in sleherno drevo, pod katerim so tolikrat sedeli in ležali, snujoč napade in preštevajoč in tehtajoč plen. Udomačili so se v tem gorskem svetu in težko jim je bilo ob misli, da bi ga zapustili, da bi se razgubili in ne bi vedeli več drug za drugega...

XI.

Deseti dan avgusta, na praznik svetega Lovrenca, je sklical patrijarh Pagano v Čedad colloquium ali parlamentum generale — furlanski deželni zbor.

Čedajci so bili radovedni, kje se bo vršil in kako. Ali se ga bodo udeležili kot na planem pri Kampoforniju na konjih ali v cerkvi ali v dvoru ali na Langobardskem trgu ali kje.

In kaj bodo ukrepali in sklepali?

Radovednost je rastle iz dneva v dan kot prekvašeno testo, ki ga je gospodinja zamesila in postavila, da vzide. Čedad je ugibal, a uganil je šele dva dni pred zborom, ko so tlakovani četvorokotni trg pred langobard-

sko kapelo in rodno hišo Pavla Dijakona krasili in okrasili. Tik pred kapelo so postavili patrijarhov prestol, na desno in levo dolgo vrsto sedežev, v ospredje pa mize. Ljudje so se trli, da bi prišli na trg, a širavajti in vajti, mestni stražniki iz okoliških vasi, ki so morali v mestu po dnevu in ponoči skrbeti za red in mir, so se postavljali v svoji službi in oblastno stražili vzhodni ozki vhod kakor tudi dohode z juga od stolnice in zapadnih vrat. Ob hišah, ki so mejile na trg, so se trli moledovavci in prosili, da bi smeli z balkonov in oken prisostvovati zboru in opazovati nevsakdanje goste. Enkrat na leto se vrši zbor, a ker se vrstijo Videm, Čedad in Humin, morejo videti svoje zakonodavce kvečjemu vsako tretje leto.

Mesto je oživel ko ob semanjem dnevu.

Pripeljal se je patrijarh v sijajnem spremstvu kot deželni knez, pripeljal škof iz Konkordije, kanoniki metropolitanskega kapitla iz Ogleja, kolegijalnega kapitla iz Vidma, čedajski so bili itak polnoštevilno zbrani, prišli so opatje možniški, rožaški, belinski in še iz drugih samostanov, prišli prošti sv. Štefana in Sv. Feliksa iz Ogleja, Sv. Petra, iz Karnije, zastopniki benediktink iz oglejskega in čedajskega samostana, potem so pripeljali v spremstvu svojih podrejenih plemiči in grofje v slikoviti vitežki noši. Čedajci so jih naznačevali in pozdravljali: Živel grof Prata, živela Porcia in Polčenik! Živeli Zavorljan, Strassoldo, Villalta, Kaporjak! Živel Frankopan! In še in še je bilo vzklikov, ker vseh plemičev so naštel osemdeset.

Za nižjim plemstvom, ministerijali in graščaki, so se uvrstili zastopniki mest in večjih občin. Oglej, Videm, Čedad, Humin, Volčja vas, Tolmeč, Portogruaro, Tržič, Štanjel, Lož, Vipava in še to in ono obmorsko mesto in še ta in ona občina je bila zastopana.

V slovesnem sprevodu so se pomikali izpred stolnice med gnečo ljudstva, ki je na levo in desno napolnilo Stolni trg in ulico prav do vhoda na Langobardski trg.

»Živel patrijarh!«

»Živel naš oče, dobri deželni knez!«

»Živeli prelati!«

»Živelo plemstvo!«

Vzklikali so po vrsti vsem, in če jim je kdo zamahnil z roko ali se jim zadovoljno nasmehnil, so mu naklonjenost povrnili s podvojenimi, potrojenimi vzkliki...

Ko je sprevod izginil na Langobardski trg, so širavajti in vajti začeli razganjati množico, da bi ob vhodih ne kričala in ne motila zborovavcev.

Patrijarh je zasedel svoj prostor, nato so pa po časti in oblasti sedli še drugi, Na desni

patrijarhovi so se razvrstili prelati, na levi višje plemstvo, za njim graščaki in zajmniki, nasproti patrijarhovemu prestolu zastopniki občin, tako da so vezali desno in levo stran.

Za mizo v ospredju so sedeli notarji, pisarji.

Patrijarh je vstal. Dvornik, ki je stal kraj njega, mu je dal knežji meč, ki ga je potegnil iz svilenega toka, napravil z njim znamenje križa in potem je, držeč ga z obema rokama pred sabo, kot bi se oslanjal nanj, spregovoril glasno in jasno:

»In nomine Domini!... V imenu Gospodovem otvarjam deželni zbor v svojem mestu Čedadu, da sliši važne zadeve, ki se tičejo naše pokrajine, jih pretehta in premisli ter izreče svoje mnenje in sklepe, kar se mu zdi prav in potrebno v blagor ljudstva in zemlje.

Sklepali bomo o križarski vojni proti malikovavskim podanikom naše pokrajine v Kobaridu, ki se trdovratno ustavljajo svetemu evangeliju. Inkvizitor, venerabilis dominus Franciscus de Clugia, legat Njegove Svetosti, je uvidel, da ne gre drugače. Vi sklepajte o vojaški sili, ki jo damo.

V zvezi s to vojno bi morali strahovati tudi obcestne roparje, ki delajo nasilje domačim in tujim trgovcem in voznikom. Humsinsko in nadiško-predilsko cesto je treba napraviti varno, da ne propade trgovina in ne bodo oškodovana naša mesta.

Dalje, ker so kobilice pokončale setev, bo treba sklepati, da se prepove vsak izvoz domačega žita.

Potres je našim mestom v glavnem prizanesel, a vendar so kraji v naši deželi, ki so trpeli. Pomoči jim bo treba in določiti morate denarne prispevke in rabote.

O vsem tem moramo govoriti in ukrepati, da bo potem svet in odbor tega spoštovanega zbora lahko polnomočno izvajal sklepe.

Patrijarh je sedel, izročil meč dvorniku in razprava se je pričela. Vstal je patrijarhov duhovni svetovavec, vicarius in spiritualibus, in zagovarjal potrebo križarske vojske. Povedal je, kako se malikovavstvo širi od dne do dne in da morajo biti ne samo cerkveni krogi temveč tudi plemiči in mesta zavzeti za edino zveličavno vero.

»Ako pustimo, da se razraste plevel malikovavstva, bo z vero zadužil vse druge čednosti. Še je čas, da s samim strahom uženemo zaslepljence, — če bomo čakali in odlašali, bo prepozno.«

Tako je zaključil vikar, ki je imel v verskih in cerkvenih zadevah upravno in cerkveno-noupravno soditi, razglašati sodbe in kazni nagati.

Romarska cerkev na Planinski gori.

Za njim je vstal »vicarius in temporalibus«, ki je pohvalil izvajanje svojega sobrata in povdarjal kvarne posledice malikovavstva, ki se očitujejo v nepokorščini in stremljenju, otresti se sleherne oblasti. »Čuli smo,« je rekel, »da sanjajo o svojih starih svoboščinah, da se upirajo vsem dajatvam, in ker smo jih doslej samo z interdiktom kaznovali, a sicer potrpežljivo čakali, da se poboljšajo, so se nam smejali in nemoteno zavajali še druge. Poleg Kobarida so že Svino, Idersko, Trnovo okuženi zapadli v malikovavstvo. Vprašam vas: ali bi mogel veren kristjan, ki pozna zapoved »ne kradi! ne ubijaj!«, napadati na cesti vozniške in trgovce, ko mu niso prizadeli nikdar nič hudega? Če bi že ne bilo drugega povoda, obcestni ropi bi bili dovolj, da jim za vse čase pokažemo, kako znamo napraviti red!«

Na desni in levi so pritrjevali in še je vstal dekan čedajskega kapitlja in razložil način malikovavstva in vse sirovosti, ki jih je moral pretrpeti vikar v Kobaridu, dokler ga niso pregnali.

Čedajski gastald je prosil v imenu mesta, naj zbor pritrdi vojni, ker bo z njo ustrezno cerkvi, mestu Čedadu pa še posebej, ko bo potem cesta, ki ga veže s severom, varna.

In zbor je sklenil, naj se brez odloga zbere oborožena sila, — njeno moč pa naj po uvidenosti odloči odbor sam.

Obravnavali so potem še po vrsti vse in ko je zvon zapel poldan, je bilo zborovanje končano...

Popoldne se je po seji parlamentovega odbora, ki se je vršil pod predsedstvom patrijarha ob navzočnosti treh prelatov, enega zastopnika višjega plemstva, treh zajmnikov in treh zastopnikov mest, oglasil v dvorcu inkvizitor Franciscus de Clugia in izvedel, da je za križarsko vojno vse domenjeno in ugotovljeno:

»V dveh dneh bo vojna sila v Čedadu postavljena!«

* * *

Radoveden je bil Čedad, ko se je pripravljaj, da pozdravi člane parlamenta, še bolj radoveden je bil, ko je zvedel za njegove sklepe, kako bo z vojsko in pohodom na Kobarid.

»Ubogi Kobarijci« so milovali svoje gorske sosede posamezni, drugi so pa obljubljali, da pojdejo za vojsko in ji bodo pomagali, če bi bilo treba...

Peter, sin Valentinov, ni mislil na Kobarijce. Habadina se je spomnil in si rekel:

»Res, da pogodba ne drži več, a moj prijatelj je in mi utegne še kdaj koristiti. Obvestim ga, da ne bo s svojo družbo prišel prezigodaj ob življenje!«

In Peter, sin Valentinov, je poiskal zaupnega človeka, mu obljubil dobro plačilo, mu zaupal spoznavni žvižg ter ga napotil skozi Sovodnje proti Livku...

XII.

Pirati in Cvetana so čakali Habadina in ko je potekal že teden in ga še ni bilo, so bili v skrbeh. Bali so se, da se mu ni primerilo kaj zlega, da so ga kje prijeli in poslali na oni svet.

»Proti Tolminu je odjahal,« je pravil Nagnoj, ko sva šla midva z Glogom proti Kobaridu.«

Cvetana je pošljala Drena in Gloga in Nagnoja gledat, če se že vrača, in tudi sama je nekajkrat šla na polog, odkoder je mogla pregledati cesto prav do Tolmina, a Habadina ni in ni bilo...

Popoldne, na dan sv. Lovrenca, ko je Cvetana spet gledala proti Tolminu, je ves zasopel prišel k piratom Drašček.

»Kje je Habadin?« je vprašal. Dren in Glog in Nagnoj ga niso bili veseli.

»Ni ga, že teden dni bo, kar je odšel...« so mu odgovorili.

»Potrebovali vas bomo. Bojan me je poslal, ker smo danes izvedeli, da pridejo Čedadjevi res nad nas. Habadin je obljubil, da pridete pomagat.«

»Že mogoče,« je menil Dren.

Tedaj je priskakljala iz grmovja mlada srna in postala, ko je zagledala človeka, ki ga ni bila vajena. Čez trenutek pa je skočila nazaj v grmovje, odkoder je prišla.

»Lepa živalca,« je dejal Drašček, in ko je gledal za njo, je zaslišal čudno znan glas, ki je hvalil srno in se ji dobrikal.

Dren je vstal in skočil, kot bi se hotel pognati za srno, a je bilo prepozno, da bi zadržal Cvetano in jo opozoril na gosta, ki bo njeno bivališče izdal.

Cvetana je obstala ko okamenela in gledala v Draščeka in ni vedela, bi li se približala ali izginila v gozd.

»O« se je začudil Drašček, »kdo bi mislil! Tu jo tedaj imate! Pa ne, da bi zinili, ne da bi povedali! Vi ste molčali ko čoki, Habadin ni golsnil. Saj, saj, čudno se mi zdelo, da se ni posebno brigal za Cvetano one dni, ko je izginila, in se je bolj redko oglasil pri Bojanovih. Tudi Trdana se je otepal. Zdaj razumem vse, zdaj mi je jasno!...«

»Nič ne razumeš in nič ti ni jasno,« je zarobantil Dren, ki ni vedel, kako bi Cvetano pametno zagovarjal. Glog je pa poklical:

»Cvetana, kar bliže stopi, da te Drašček od blizu pogleda in pove Bojanu in Trdanu, kako se ti pri nas dobro godi. Le poglej jo, Drašček!«

Cvetana se je res odločila in prišla pred kočjo in z njo srna, ki se je čutila ob svoji gošpodarici varno.

»Zdaj pojdeš z menoj, Cvetana?« jo je vprašal Drašček. »Trdan je ves žalosten po tebi in dedu je tudi hudo.«

»Nikamor je ne pustimo, dokler ne pride Habadin. On jo je našel, on jo je rešil, on naj odloči!« je posegel vmes Nagnoj.

»Tako je,« je pritrdil Dren.

»Kaj pa praviš ti?« je želel vedeti Drašček.

»Pozdravi doma,« je odvrnila, »in povej jim, naj ne bodo v skrbeh zame. Mogoče se vrnem, a prej ne...«

»Dokler se ne vrne Habadin, ker si njegova...« je nadaljeval Drašček in se jedko nasmejal.

»Nisem,« je zavrnila Cvetana, »pustil bi me, da izgovorim do konca! Prej ne, nego dobim mater in jo dedu lepo sprejme...«

»O, to boš pa še čakala! Trdan bo že poskrbel, da se vrneš prej...« ji je dejal.

»Če ne bi hotela iti in bi jo hotel siloma odvesti, bo imel opravka z nami!« je zagrozil Dren in podprl svojo besedo s stisnjeno pestjo.

»No, no, saj tako hudo nisem mislil. Sprli se ne bomo! Saj je prav, da je na varnem, ko bomo imeli opravka s Čedadji. Potem se pa lahko vrne... Tako pa povejte Habadinu, če pride še pravi čas, naj nam pride v pomoč z vami vsemi. Sicer pa pridite kar sami. Jutri že, da bomo pripravljeni!«

»Dobro, dobro! Mi tako ne bomo dosti zalegli, če ne bo sklical Habadin svojih ljudi iz vseh svojih postojank ob cesti!« so mu dejali in Drašček jih je pozdravil in se vrnil na stezo ter izginil nizzdol v gozd, išoč, kjer je le mogel, bližnjice, da bi došel čim prej v Kobarid in povedal, kaj je našel pri piratih...

Noč je razprostirala svoja zvezdami posuta krila nad Kobaridom in dolino, ko so

Kobarijci, zbrani okoli Bojana pod lipo, postali pozorni. Z gorenjega konca, od bovške strani, so zaslišali glasno molitev in petje.

»Romarji! Aha, njihov praznik, rožnica je ta teden, pa gredo na Staro gorol«

Res, romarji so bili, koroški romarji. Niso se brigali za Kobarid, nemoteno so molili in peli, le ko so prišli na križišče in zagledali porušeno cerkev, so vzklikali:

»Tudi tukaj, tudi tukaj je potres divjal!« In pokrižali so se in šli naprej.

Iz množice se je tedaj izločil mož in stopil pod lipo in voščil dober večer.

»Oho, tudi ti si spet tu, Korošec!« so ga prepoznali. »Kaj pa je s tvojim sodnim dnevom in koncem sveta?«

»Kaj ga niste čutili, zakrknjenci? O, če bi bili na Koroškem, če bi bili v Beljaku, bi se ne norčevali! Mesto je v razvalinah. Šest in dvajset vasi s cerkvami je izginilo, Dobrač se je utrgal in jih podrl in zasul... Hvaležni smo Bogu, da smo ostali pri življenju, pa rožmamo na Staro gorol...«

»Hahahaha...« so se mu smejali, »slabo skrbi za vas vaš Bog!«

»Zahvalite se mu, da ni vas tako obiskal s šibo potresa...«

Korošec se ni maral dalje muditi in pretekati, samo k Bojanu je stopil in dejal:

»Veš, Bojan, Cvetane nisem našel. V gorenjih krajih je ne bo. Nikjer mi niso vedeli ob cestah povedati ničesar o njej, čeprav sem jim jo tako opisal, da bi se je morali spomniti, če bi jo samo mimogrede videli!...«

»Ni je, nehvaležnice, ni se vrnila! V mojo hišo naj se ne prikaže več! To ji lahko poveš, če naletiš kje nanjo!« mu je trdo odgovoril Bojan in se ni brigal več za berača, ki je še malo postal, potem mrmrajoč sam s seboj: »Bog pomagaj, Bog pomagaj!« odhitel, kolikor so mu dale stare noge, za romarji.

»Kaj pa to?« je mrmral, ko je pred vasjo butnil v visoko naložene skale, med katerimi je bil ozek prehod. Na eni strani rob, na drugi je pa videl nagrmedenega skalovja prav do močvirja ob Idriji.

»Da si nos razbiješ, ti in vsi, ki bi nas radi odvrnili od vere naših očetov!« mu je iznad ceste zaklical nekdo. Bojanov stražnik je bil, ki je imel nalogo, da čuje ob zapreki in pazi, če bi tam od Kreda dobil znamenje, kot so se bili dogovorili s svojimi zaupniki.

»Tako, tako,« je pomomljal berač in šel dalje, dasi bi mu bil rad vrnil šilo za bodilo.

Ko je prišel do prvega ovinka, je tam daleč izpod Ozke zaslišal romarsko pesem, ki je tožila v tiho noč, polna vere in zaupanja:

Dolga je rajža,
temna je noč,
sprosi nam, Marija,
nebeško luč!...

»Heja, počasi, počakajte!« je zaklical na vse grlo in zadovoljen je bil, ko je odmelo od vseh robov pod Humom in Matajurjem.

Ni še izzvenel odmev, ko se mu je bližala večja družba oboroženih moških z gorjačami. Glasno so govorili, sama bojevitost jih je bila in o Čedajcih so govorili. Berač je ugibal, ali bi jim voščil dober večer ali bi šel tiho mimo. Pa je samo vprašal: »Ali so romarji že daleč spredaj?«

Berač je postal in prisluškoval za njimi.

»Tudi Trdan je zraven. Ni me spoznal po glasu! Nič ne de. Kaj vendar imajo, da so vsi tako nataktnjeni? Le Čedajci pa Čedajci so jim na jeziku. Aha, Martin, kratke pameti si, ali nisi slišal zadnjič zvoniti o nekakšni vojni? Glej, pa utegne le biti kaj na tem! O, ti... moj Bog, nas varuj, da ne pridemo še v kake zmede!...«

Tako je besedoval sam s seboj, ko so se bili oni oddaljili in je podvizal.

»Martin!« ga je poklical ženski glas, ki je iz njega govorilo in prosilo, da bi stopil hitreje.

»Saj grem, saj grem!« je zaklical v odgovor, tiho je pa dostavil:

»Vem, vem, težko čakaš, a kakor bi ti rad ustregel, ti ne bom mogel povedati onega, kar bi rada!«

Ženska, ki ga je poklicala, se je bila zaustavila in ga čakala. Bila je — Marta...

* * *

Pod lipo so z veseljem in navdušenjem sprejeli Trdana in njegovo četo, ki jo je bil zbral na Svinem in v Sužidu.

»Sto in več nas bo, če pridejo vsi!« so vzklikali in šteli može po vaseh in imenih s Trnovega, iz Drežnice, iz Ladri in Smasti, iz Iderskega, potem pirate in še z Bovškega, vse, ki bi se radi otresli jarma patrijarhovega.

Bojan je prijel Trdana za roko in ga odvedel v hišo. Za njima je stopil tudi Drašček, ki se je bil vrnil malo prej od piratov in že povedal, kaj je tam gori izsledil.

»No, kaj pravi Habadin? Bo prišel?« je vprašal Trdan.

»Ni ga doma, a sem naročil, naj pridejo, in so obljubili...«

»Pa še nekaj! Sicer bi bilo boljše, če bi ti prikriji, a med nami ni skrivnosti in prenesel boš tudi to vest, kot sem jo jaz...«

»Ste zvedeli kaj o Cvetani?« je hlastno vprašal Trdan.

»Zvedeli, a nič veselega za te...« je dejal Bojan.

»Govorita! Drašček, povej!«

»Med pirati je!« je kratko odgovoril Drašček in videl, kako je njegova vest zgrabila prijatelja.

»Ha!« je divje zavpil, »zato je ušla, zato! Domenjena sta bila! Prav tisti večer se je oglasil in nas zadržal, da bi med njegovim obiskom lahko neopaženo odšla. O, zahrbtnož, čakaj, pokažem ti!...«

Hotel je planiti skozi vrata, da bi kar ne pričakovano sredi noči privihral med pirate in odvedel Cvetano.

»Pomiri se, Trdan! Saj te ni vredna! Pod mojo streho ne pride več!« ga je Bojan zadržal. »Veš, kaj hoče? Da bi lepo pokleknil, kot delajo kristjani, in s povzdignjenimi rokami prosil snaho, njeno mater, za odpuščenje in jo lepo sprejel. Dokler gibljem še z mezincem, ne! Če jo je kje iztaknila, naj se klatita skupaj po svetu...«

»Oče!« je zaprosil Trdan.

»Nič, Trdan, pozabi na ničvrednico in izberi si boljše dekle, ki te bo vredna. Poslušaj me in ne boš se kesal. Moj dom bo tvoj! Ti si ga vreden, tebi zaupam, da se ne prevržeš in ostaneš zvest veri očetov!«

»Ni mi za dom, oče, Cvetano, Cvetano bi rad!«

»Kar pozabi na njo!«

»Ne morem, oče, in ne bom mogel. O, pušti me, naj grem po njo, odpusti ji in vrnila se bo z menoj!«

»Rekel sem: ne in nobene besede več! Druge skrbi imamo. Pojdita in poskrbita, da nas Čedajci ne presenetijo!«

Rezko in odločno je odgovoril Bojan in Drašček je odvedel Trdana, ki je hotel še govoriti, pod lipo. Mirno je presodil vse in vedel, sleherna beseda o Cvetani bi bila od več in bi spravila Bojana do gneva, ki bi utegnil škodovati tudi Trdanu...

»Zadovolji se zdaj z dano besedo, da bo Bojanovina tvoja. Drugo boš že uredil in napravil, ko bo čas za to. Saj Cvetana ni rekla, da se ne vrne. In kolikor sem videl in slišal, ne morem reči, da bi se bila že odločila za Habadina...«

Tako je pomiril Drašček prijatelja, in ko je prišel Bojan iz hiše, da bi še to in ono svetoval in povpraševal, sta sedela na trati, kjer so ob ognju snovali načrte in bojno razporedbo.

V rani jutranji uri, ko je Kobarid še spal in so tudi pod lipo zbrani še mirno sanjali, je prhnil ko blisk skozi vas na svojem vranecu Habadin. Mimogrede se je ozrl na Bojanovo hišo in speče pod lipo in je vedel, kaj vse to pomeni, in je še hitreje pognal konja...

(Dalje.)

Gregor Hrastnik:

OČIŠČENJE.

PO gorski poti se pomika majhen spreved: med molečimi ženami se ziba praprosta krsta, v kateri leži mala Mara.

To njeno drobno, koščeno telo je nekoč cvetelo kot pomladna gartroža. V gozdu je rastla, skupaj z dobro materjo, ki je tam žgala oglje, nabirala gobe, jagode, maline, zdravilne zeli in vse nosila prodajat v Gorico, da je bilo za moko in zabelo. Zvečer pa je prižgala luč in brala na glas svetopisemske zgodbe; in še preden je mala, rdečelična Mara videla svet in mesto, so ji bile svetopisemske žene Rahela in Judita in Estera že domače in ljube v svoji rezki, trdi veličini in ravnosti. Ko je deklica nosila drva, nabirala gozdne sadeže, kurila kopo, se ji je telo dramilo in razvilo v svežo, svojstveno lepoto, ki je bila brhka in močna kot nje priprosto srce. In vsi so jo radi imeli in jo klicali za malo Maro.

Pa jo je nekega dne v gozdu srečal lovec. Takrat je imela šestnajst let in je že doumela zgodbo o Hagari, Abrahamovi ženi, ki je s sinom Izmaelom morala zapustiti dom in bežati skozi puščavo. Toda lovec je bil lep in prijazen gospod in ji je za jagode nasul, plašni srni, v dlani srebra, toliko srebra, da ga je bilo za mesec življenja.

Mati pa je, ko ji je Mara z žarečimi lici kazala denar, vzdihnila in jo prijala za roko.

»Denarja se boj, otrok, denar je zapeljal tvojega očeta, da me je zapustil in se zgubil v Ameriko in ga ni bilo nikoli več nazaj.« Ko pa jo je Mara zvesto in otroško gledala v oči, se je zvedrila in rekla v tihi slutnji:

»Bog naj te varje, otrok moj!«

Zakaj mati je vedela, da se bliža čas, tako grenak za materinsko srce, ko se otrok odtrže od doma in zleti kot mlad ptič iz gnezda.

Dvakrat, trikrat je lovski gospod poslal naročilo, naj Mara pride služiti k njemu. Dvakrat je mati branila, tretjič jo je zmagala skrb za kruh. In ko je Mara stala s culico na pragu domače kočice, jo je mati s tresočo se roko pokrižala na čelu in rekla:

»Bog naj te varje, otrok moj!« In starka je zajokala kakor ob grobu.

Ko je prišla v mesto, jo je lepi lovec prijazno sprejel in naročil stari kuharici Meti, ki mu je gospodinjala, naj z njo lepo ravna. Prvi tedni so Mari lepo tekli, potem pa je, ker je bil gospod z Maro sila prijazen, začela v Meti kliti in rasti nevoščljivost. Hudo je zmerjala in prijemala Maro, tej pa je rastle pogum in napuh, ko se je jela sprehajati ob nedeljah v lični obleki, ki ji jo je daroval go-

spodar. In ker je v kuhinji in po vsej hiši med Meto in Maro hudo in glasno pokalo, je gospodar že po treh mesecih poklical Meto, ji izročil poselsko knjižico in bogato nagrado ter jo odslovil.

Ko je Meta spravljalna svoje reči in se poslavljala od hiše, kjer je bila dvanajst let zvesto služila, so ji po rumenih licih tekale solze. Mimo kuhinje grede je odprla vrata in zaklicala Mari:

»Tudi tebi bo ta hiša prinesla nesrečo!«

Mari je bilo hudo. Pa brž se je potolažila, ko jo je gospod poklical, jo prijel za roko in ji smehljaje se povedal, da bo ona zdaj njegova gospodinja in da ji zviša plačo in še prideli dekle za pomočnico.

Ko so vzcvetele pomladanske rože, je Mara razigrano popevala po vrtu in jih vezala. Ko pa je padel prvi sneg, je gospodar odpotoval in pustil Mari velik pisemski ovoj, v njem nekaj stotakov in odpoved.

S culico v roki je stopila na prag lepe gospodarjeve vile in zdelo se ji je, da jo mrk angel izganja iz paradiza. Ko je potem trkala na vrata in prosila službe in so jo z nezaupnimi pogledi odvrčali, ji je iz srca začelo vreti vroče kesanje: ne, tam v vili ni bil paradiz, tam je bil pekel, hiša laži in prevare in pogube, grob njene mladosti. In z neko bridko slastjo je trpela in prenašala za pokoro, govorila vase in hodila težko pot od hiše do hiše, od vrat do vrat.

Slednjič jo je sprejel v službo kmet v mestni okolici. Njegova žena se je je usmili. Mara je bila za kravarico in še hišna dela je morala opravljati, kolikor jih ji kmetova žena ni odvezala.

Ko je v zimski noči Mara sprejela v naročje dete, jo je presunil spomin na mater in je zajokala. Prav tisto uro je njena mati v gozdni koči umrla. Žena, ki ji je stregla, je pravila, da ji je počilo srce radi Mare.

Kravarica Mara je pa trdo in zvesto služila pri kmetu in njen deček Pavel je raste s kmetovimi otroci. Tri leta ji je v enaki meri teklo delo. Zvečer je Pavelčku pravila svetopisemske zgodbe, da so se dečku oči vžigale in bliskale in sanjale. In Mara je vse svoje želje in bridkosti in solze stisnila v eno prošnjo, da bi Pavelček postal duhovnik.

Pa je počila vojna in Mara je izgнала krave iz hleva, naložila Pavelčka h kmetovim na voz in gnala za njimi živino po Vipavski dolini v neznane kraje.

Poprodali so živino in sedli na vlak. Daleč za Donavo jih je peljal, šest dni in noči. Potem se je odprla pred njimi baraka v begunskem taborišču. In začela so se črna leta lakote, kužnih bolezni in pomiranja.

Mala Mara, kot so ji še zdaj rekali, je tudi tu služila. Hodila je iz taborišča iskat moke in mleka, se udinjala pri kmetih in srečna prinašala nahrbtnike živeža in lepo ji je bilo pri srcu, da je z njim hranila tudi gospodarjevo ženo, ki je bolna ležala, in nje otroke.

Ko se je nekoč skozi jesenski dež vračala k barakam, je premišljevala o vsem, kar je bila doživela. In otožna žalost se ji je spremenila v sladkost volje božje, ki v bridkosti očiščuje srce. Pa se ji je zdelo, da more vse prenesti, naj pride karkoli.

Našla je Pavelčka v vročici in čez dva dni ga je davica stisnila. Lep in nedolžen je ležal na slamnjači z odprtimi usteci, kot bi hotel mami še kaj povedati. Mara pa je klečala ob njem in brez solz tulila. Brž so drobno telesce odnesli, da se kuga ne razširi, in so ga položili v vrsto mrličev v skupen grob in ga polili z apnom. Zvečer, ko so grob napolnili, so ga zasuli.

Mara pa je vzela nahrbtnik in tekla v gozd, blodila po njem in jokala. Smreke so pošumevale v mrzlem vetru, reka je hrumeč valila vodovja, sivi oblaki so se v grmadah pomikali nad pusto krajino. Mara je tekla po stezi, uro, dve, in njena žalost je narasčala v smrtne bridkosti. Pa je zagledala med drevjem brleti lučco in obstala. Kaj in kdo je klical?

»Bog naj te varje, otrok moj!«

»O mati!« je zaihtela Mara in odrešilne solze so se ji ulile. Mirneje je šla proti lučci v oknu, pogledala skozi šipe v sobo in ostrmela: v beli krstici je ležal otročiček in dve ženski sta jokali ob njem. Dolgo je stala pod oknom, potem je potrkala in vstopila v hišo.

Mrk, visok mož se je dvignil od mize in ji stopil nasproti.

»Prišla sem kropit,« je rekla Mara. In pred nje bledim, zmučenim obrazom se je mož umaknil in pokazal z roko proti sobi.

Mara je obstala pri vratih in pokleknila. Bilo ji je, ko da leži tam v krstici med belimi tančicami Pavelček, in drhteče je zaplakala. Ženski sta jo začudeni dvignili in jecaje jima je povedala, da ji je danes umrl edini sin in da so ga ji vrgli v skupen grob.

Vse tri so zajokale ko tri matere za enim sinom in vso noč bedele ob mrličku. Potem so ga zakopali in nasuli na grobič smrečja in zadnje cvetice. In ko je Mara odhajala, sta jo spremili skozi gozd, s seboj pa je nesla nahrbtnik moke za kmetove otroke in šop rož za Pavelčkov grob.

In glej, ko se je spuščala niz griča proti taborišču, ki je ležalo v širni ravnini kakor velikanska mrtvašnica živih, se ji je zazdelo,

da se ji v telesu drami in giblje novo življenje. Tam ščinka pet lačnih otrok okoli bolne matere in ona jim nese hrane kot jo je preje nosila Pavelčku. In vsa krivda je s solzami oprana, še dete je žrtvovano... in zdaj se prebujajo novi otroci, sirotice...

In mala Mara je postala mamica vseh bolnih, sestradanih otrok v desetih, dvajsetih barakah in jim prinašala hrane, kruha, mleka, ki ga je izprosila na svojih gozdnih in gorskih poteh. Smejala se je z otročiči, bolne zdravila, mrličkom pletla vence in jih zakopavala. In vsevidlj je njena družina rastla in med njo je z otožnim smehljajem drobela sem ter tja, vesela skrbi in trpljenja.

Ko so se dvignili iz barak proti domu, je Mara šla na Pavelčkov grob, izkopala iz njega mlado gartrožo in jo presadila v lonček. Ta je stal zdaj na oknu ob njeni postelji v baraki, ki si jo je kmetova družina postavila ob groblji, kjer je preje stala hiša. In kadar je Mara zvečer legla, je pogledala na lonček: bil je kot grobič, iz katerega poganja roža.

Zvesto in vdano kot svetopisemska Rut je služila na gospodarjevi zemlji. In kjer je bil v vasi ubog ali bolan otrok, so tekli po malo Maro, da ga utolaži in neguje.

Zdaj pa jo nesejo po gorski poti. Pri cerkvi čakajo svojo malo Maro otroci, njeni ljubčki, ki jih je pitala in zdravila v begunstvu in doma.

In kmetova Dorica stoji ob jami in drži v rokah lonček z gartrožo. To je kakor pozdrav, ki ga Pavelček pošilja mami ob svidenju.

Venceslav Sejavec:

Kako verjel bi, pobič...

*Kako verjel bi, pobič, da si umrl,
da si zapustil njive in gozdove,
da si se s travniki, s potoki, z drevjem sprl
in tekel med osamljene grobove,
kjer ne zorijo črešnje črne, bele,
ni hrušk in jabolk, češpelj, cimbarjev,
le tiste mračne rože, pol ovele
in tu pa tam med njimi kak plevel.*

*Veš, ne verjamem... Najbrže si le
za šalo to vse skupaj nam napravil,
da laže dolge boš noči temne
jesenske skrivši vstajal, gospodaril
nad tujim drevjem, sadjem prav do dne.*

Slavko Savinšek:

KRIŽEVE NADLOGE.

Četrta nadloga: Peter zapravlja.

TISTE dni je bila Petrova soba kakor ulica. Ljudje so si kar kljuko podajali, posebno ženski spol ni nehal trkati na Petrova vrata. Mlada dekleta so nanosila Petru spominskih knjig, da se skoro ni videl iz njih. Mladi pisatelj je knjige kar v skladovnico nalagal drugo vrh druge, dekleta pa kratko odpravljali in renčali za njimi, posebno za onimi, ki so pridišale v sobo kakor brivski salon.

Razen spominskih knjig so mu nosili tudi škatlje z bonboni in drugimi sladkarijami. To so imeli otroci veselje v Petrovi okolici! Vsak dan jih je stalo vse polno po dvorišču, po stopnicah in najdrznejši so kukali v sobo in vpraševali Petra, če ima kaj zanje. Vedno je imel in z odprto roko dajal, dokler je bilo kaj. Kadar je zmanjkalo, jih je potolažil za drugi dan, ko se je spet začelo od kraja. Tudi rož je bila polna soba, da Peter včasih v dišečem ozračju niti dihati ni mogel. Kakor je imel cvetke rad, vendar jih je gospodinja nosila včasih polna naročja na dvorišče, kjer so jih prevzeli otroci in si jih delili med seboj. Še več pa jih je Peter znosil takole v mraku v bližnjo cerkev Matere božje in mežnar je vsako jutro imel dovolj dela, da jih je razredil v vaze, in pri tem se je radodarnemu neznanцу čudoma čudil.

Vse to pa je kaj kmalu pričelo Petru presedati in resno se je bavil z mislijo, da bi se preselil kam dalje iz mesta ven, kjer bi mogel v miru delati.

Razen mladih gospodičen se je Peter bal še dijakov in pa umetnikov. Po zmagavni predstavi jih je kar deževalo k njemu in mnogoteri je prišel s prošnjo, naj bi mu posodil vsaj desetak, zdaj, ko je dobil bogat honorar za predstavo samo in za knjigo, ki se bo tiskala. To pa je bilo Petru najhujše, če ga je ubog dijak poprosil za denar, pa ni imel, da bi mu dal! Zato je velikokrat šel in si izposodil pri gospodinji, da je mogel ustreči posebno potrebnemu. Toda začeli so Petrovo dobroto izrabljati; gospodinja je to prva opazila, pa mu od tedaj ni hotela posojevati več, češ, saj niti sam nima, pa bi za druge skrbel! Tedaj se je Peter postavil pred njo in ji s silnim in pridigarškim glasom povedal:

»Glejte ptice pod nebom! Ne sejejo in ne žanjejo, ne spravljajo v žitnice in vaš nebeški Oče jih preživlja! Poglejte lilije na polju: ne trudijo se in ne predejo, a povem vam...«

Pri tem se je smejal, gospodinja pa je vedela, da mu je pri tem težko, in je imela

solzne oči, ko se je obrnil od nje in šel lačen in brez večerje spat, ali pa pisat pozno v noč in si tešit glad s cigaretami.

Vendar Peter ni imel miru in resno je iskal drugo stanovanje izven mesta.

Sreča mu je bila mila. Dobil je komaj pol ure iz mesta skoro sredi gozda pri starejši ženski sobico s krasnim razgledom po ljubljanski okolici in kar tiho, ponoči je prenesel svoje knjige in tisto malo obleke v novo stanovanje, kjer si je vse uredil še isto noč in prvič po dolgem času mogel zjutraj spati dolgo, dokler je hotel, ker ni bilo nikogar, ki bi ga bil nadlegoval.

Spal je skoro do opoldne, potem pa je za kosilo grizel sam vase za novimi načrti. Težko se je dvignil, ko je v bližnji cerkvi odzvonilo, in legel zunaj pod mogočno drevo.

Tiho je bilo v zraku. opoldanska tišina je pela monotono pesem utrujenosti in prenasitosti luči in vse prelepo Ljubljansko polje je spalo v njej ter se komaj, komaj menilo za vetrič, ki je prav polahko pričel vleči od zapada sem. Petru je bilo dobro, neizmerno dobro pri srcu. Gledal je v lepi božji svet. In to, za čemer je premišljeval vse dopoldne, česar je v sebi iskal, se mu je zdajci porodilo.

»Kraljestvo božje na zemlji!« je dihnil iz sebe in z roko napravil kretnjo čez vse polje. »O, da bi ga mogel pričarati ljudem v srca, vsem, prav vsem, najprvo sebi, potem pa vsem drugim! Da bi jim znal povedati tako in jim zapisati ne le na papir, ampak v duše, prav v dno, da bi potem tam vzbrstelo in vzcvetelo ter pognalo v sad in rodilo!«

»Kraljestvo božje na zemlji!« je tiho govoril in zaprl oči ter se naslonil nazaj v luč opoldanskega solnca, ki mu je na zaprte veke čaralo barve neznanega, samo slutenega kraljestva, da se je oglasila v njem pesem, ki je zvenela vedno glasneje, vedno razločneje. Tedaj je vstal, planil v hišo, sedel za mizo in pisal vso noč.

Drugo jutro se je napotil z rokopisom v zavod, ker je bil gospod prelat tudi urednik lista, ki je vanj Peter veliko pisal. Moral je dobiti denar, že dva dni je jedel samo nekaj mrzlega. ves denar je bil dal stari gospodinjji, da ji je poplačal dolgove in zaostalo najemnino.

»Dolgo vas ni bilo pri meni, Peter Križ!« ga je okaral stari gospod in mu prijazno ponudil stol in porinil predenj škatljo cigaret.

»Denarja nimam, gospod prelat, pa sem ponoči napisal to-le! Boste dali kaj honorarja?«

Prelat je dvignil roko in prst na njej:

»Peter, Peter, čul sem, da zapravljate in tudi, da ste preveč v gostilni!« Pri tej graji se

Srebrnjak, zadaj Grintavec.

je gospod smejal. In ko je Petru mrko spreletelo čez obraz, je brž popravil:

»Zastran prvega vem, kako zapravljate! Ali vendar bi morali tudi zase skrbeti, ne le za vse druge, potrebne in nepotrebne! Toda gostilne pa le malo pustite, bolje bo za vaše zdravje, Peter!« mu je očetovsko svetoval, pri tem pa stopil k levi, vzel iz nje steklenico in dva kozarca ter natočil in trčil:

»Na vaše zdravje, Križ, nisva še pila na vašo komedijo v teatru! Dvakrat teater, to sem se smejal! Več je vredno ko vsa druga zdihujoča pisarija!«

Zdaj je bil Peter prepričan, da je bil napisal dobro stvar. Pokazal je na rokopis:

»To-le pa je nekaj baš obratnega. O kraljestvu božjem na zemlji.«

Prelat je vzel rokopis v roke. Bral je, pa komaj je prečital par strani, se mu je vlažno zasvetilo v očeh; molče je segel čez mizo pisatelju v roko.

Ko sta nekaj časa molče sedela, je prelat vstal, segel v predal pisalne mize in stisnil Petru v roko precejšen bankovec.

»Pa ne zapraviti!« mu je požugal z roko in pri tem s pogledom pobožal Petrovo lice.

Peter se je zahvalil in govorila sta dalje. Križ se je ob pijači ves razgrel, pričel pripovedovati o svojih načrtih, o zasnovah, o samih velikih rečeh, ki jih še misli napisati. Pri tem je pil, da sam ni vedel kdaj, in prelat je odmašil še drugo steklenico, ker je rad poslušal mladega pisatelja, rad gledal v njegove oči, kako so v pripovedovanju skrivnostno žarele in se svetlikale kakor dvoje ognjev v

ril, se raznežil, da so se mu mokro lesketale oči in je ves rdel v obraz.

temni noči sredi gozda. Peter je dalje govo: Mrak je že bil, ko je moral prelat k večerji, ki je k nji povabil tudi Petra. Toda temu se zdaj ni zljubilo v družbo. Vstal je in se pri tem za spoznanje opotekel, da je postalo prelata strah, če ni bilo morda preveč pijače. Peter je videl in razumel pogled pa je pomiril gospoda:

»Brez skrbi! Nisem pijan, samo jedel še nisem danes ničesar!«

Poslovil se je in šel počasi po ulici in kar ni se mu dalo zaviti kam v gostilno, ker se je bal, da ne bo mogel biti sam. Pa bi bil tako rad nocoj sam, sam v prijetni, svetli sobi, sam s svojimi mislimi. Počasi bi jedel, z užitkom bi grizel tople jedi in vmes prilival kozarec dobrega vina pa mislil in razmišljal o svojih načrtih, ki jih je bilo to uro vstalo v njem toliko.

Tako se je ognil prve, druge in še tretje gostilne in je skoro nevede zašel v konec mesta, v stransko ulico, koder menda še ni hodil. V mračnem kotu med dvema hišama je sedela na zidu ženska, zavita v raztrgano ruto in nekaj kakor otrok ji je jokalo v njej. Ko je Peter stopil mimo nje, je iztegnila roko, ki se je v mračni luči tako belo zasvetila, da je segla Petru globoko skozi oči v srce in je tiho zaprosila:

»Ne zame, za malega, prosim, dajte mi vbogajme, gospod!«

Peter je stopil bliže in pogledal ženski v obraz. Upadel, bled in bolan je bil, toda še mlad, plemenit in tako prozoren, da je Peter videl na njenih licih sijati dušo. Po licih so mladi materi tekle solze. Ali iz sramu ali iz bolesti Peter ni pomišljal; videl je samo, da je pred njim mati in ž njo nebogljence, in je segel v žep. Otipal je bankovec. Potegnil ga je ven, pomislil, kje bi zmenjal, toda v tej ulici se ni spoznal. Tedaj je stisnil ženski bankovec v roko in planil v noč. Ubožica je glasno kriknila, ko je zagledala denar v roki, in zaklicala za bežečim:

»Gospod, gospod, zmotili ste se!«

Peter je slišal, pa je še bolj pohitel. Ves je trepetal, ko je pritekel v svoje stanovanje, kjer je legel v posteljo in se odel čez glavo.

Peta nadloga: Peter pridiga pijancem.

Tisti dan, ko se je to zgodilo, kar je zapisano v tejle zgodbi, je bil Peter čudno nemiren. Ze zjutraj se je zgodaj zbudil in ni mogel zaspati. Ni se mu ljubilo ležati; čeprav se je zunaj vlačila mrzla jesenska megla, je vstal, se umil in oblekel, pa šel pred hišo pogledat, bo-li solnce kaj prisijalo izza oblakov.

Mrzlo ga je spreletelo, da se je stresel in

takoj vrnil v sobo, kjer ni vedel, kaj naj bi pravzaprav počel. Pisati se mu ni ljubilo, v glavi je bilo pusto in prazno kakor po kaki skrokani noči. Sedel je pred preprosto stojalo za knjige in pričel iskati po svojih spisanih delih. Čez dvajset knjig je že naštel. Toliko je že napisal? Samemu sebi ni mogel verjeti! Kje pa je vse ono, kar je raztreseno po raznih listih in časopisih, kje vse, kar še leži pri uredništvih in založnikih! Še za deset knjig je vsega tega!

Peter je jemal knjige v roko drugo za drugo, pa jih spet polagal nazaj, kakor bi hotel tehtati, katera je boljša. Danes mu ni bilo kdovekaj za nobeno od njih in mrak je legal na pisateljevo čelo, ko ni dobil med lastnimi knjigami ene, ki bi mu bila v uteho v puščobi in praznoti današnjega dne.

Pač! Morda ta-le! Preletel je naslov: O kraljestvu božjem na zemlji. Premišljal je, preden je knjigo odprl. Prečital je na strani, ki se mu je poljubno odprla, dve, tri vrstice, pa položil knjigo na mesto, težko vzdihnil in se zamislil. Mislil je o kraljestvu božjem, ono, česar ni napisal v knjigo, česar napisati ni znal, kar pa je stalo z ognjenimi črkami, da ga je skelelo, napisano v njegovem srcu.

Mislil je. Čemu bi tudi pisal? Komu? Ljudem? Ah, ljudje! Da, ko bi bili vsi kakor prelat! Ali pa kakor otroci, ti-le, recimo, ki vsak dan hodijo k njemu povpraševat iz mesta sem, če ima zanje kako sladkarijo! Za te bi pisal, pa tudi ne za vse. Le za tiste, ki imajo posebne oči, ki jim gori in blešči v njih. Kakor njemu samemu. Njemu?

Pogledal se je v slepo zrcalo. So še oči tako čiste kakor nekaj? Je še ista luč v njih, isto hrepenenje, neutešeno in nepotešljivo? Zamizal je in pogledal sam vase. Videl je v trenutku in se je stresel. Je še kakor otroci?

Sedel je za mizo, z roko si je pokrival oči. Pa je dajal ljudem od svojega in jim pripovedoval, naj bodo kakor otroci. Kako je mogel? Ker sam ni bil več, ker sam ni imel več tistih oči, pa bi jih rad v drugih gledal; ker sam ni imel več tiste duše, pa bi jo rad prebiral iz takih oči! Zato je pisal, kakor da je svetnik. Oni pa so mu rekli, da je hinavec, da živi drugače kakor piše! O, saj niso vedeli, saj ne vedo, kaj je v njem, kaj peče in boli, kaj ga sili, da mora pisati tako, da ne more, ne sme drugače! — Še bolj je zlezal sam vase, v srcu pa mu je ležal kamen.

Popoldne je šel v samotno predmestno gostilno, polagoma pil in vedno češče govoril sam s seboj. Sprva tiho, samo sebi slišno, potem pa vedno glasneje, dokler se ni prvič glasno zasmejal, pijano zamahnil in udaril z roko ob mizo, potlej pa govoril kakor da govori ljudstvu v cerkvi ali kje na prostem. Nič ni videl,

kdaj je zaspana, razkuštrana natararica prižgala luč in so sedli za sosednji dve mizi ljudje, ki so ga začudeni poslušali. Šele ko so se gostje opili in so pričeli peti in kričati, se je vzdramil iz samega sebe in je dal prostor pri svoji mizi gostu, ki je prišel pravkar in ni imel kam sedeti razen poleg njega. Bil je to še mlad, suh možki, z velikimi, svetlimi očmi, ki so kakor preplašene strmele v govorečega Petra.

»Brat moj!« ga je mehko nagovoril Peter kakor starega znanca in mu iz svojega nalil v kozarec ter pri govorenju nepremično strmel vanj, »ali si ti še otrok?«

Sosed ga je začuden pogledal, pa se je nasmešnil, češ, vino govori iz njega. Petru pa se je hipoma zazdelo, da je kakor Kristus med otroci, povzdignil je glas, da je prevpil petje in kričanje, in z dvignjeno roko spregovoril:

»Resnično, povem vam: Kdor ne sprejme božjega kraljestva kakor otrok, ne pride vanj!«

Vrgel se je nazaj na stolu in z iztegnjeno roko strmel predse kakor v daljavo.

Gostje so utihnili, pogledali vsi vanj. Prav nasproti Petru so sedeli pri mizi trije možki, delavci, med njimi pa ženska, mlada še, a prezgodaj ostarela. K njej je tesneje primaknil stol krepak, mišičast, že precej vinjen možki in jo vprašal:

»Mici, kaj blebeta, slišiš? Kdo pa je?«

Dekle se je sklonilo k sosеду in mu polglasno dejalo, pa tako, da je slišal tudi Peter:

»Peter je, tisti Peter, ki piše povesti!«

Peter je slišal svoje ime, se zdrznil in pogledal v smer, odkoder je prišel glas. Dekle se je nehote odmaknilo od sosedu, ker so se vanje zapile čudno bleščče Petrove oči in so nemirno poiskale vanjo. Spremljevalec je videl ta pogled, čutil, da se mu je dekle odmaknilo, pa je mislil z ihto pokonci. Tedaj je Peter zopet stegnil roko prav v smer proti tema dvema in govoril:

»Izšli so nečisti duhovi in so svinje obsedli; in planila je čreda, okoli dva tisoč svinj, po bregu v morje in so se v morju utopile! Tako je v pismu zapisano in jaz vem, ki sem bral. Ali ni tako, brat?« se je sklonil najprej k sosеду, potem pa se še bolj dvignil in stal s hrbtom naslonjen ob steno in s širokimi kretnjami podil dim in gosti, vlažni zrak od sebe.

»Kdo je svinja?« je zdajci planil proti Petru možki, ki je sedel tesno ob dekletu pri sosednji mizi. Dekle ga je vleklo za rokav nazaj:

»Pusti ga, pijan je!«

»Kdo je pijan?« se je zadržal možki nad njo in ji iztrgal roko. »Oni le, jaz ne!«

Vendar ga je dekle potegnilo vnovič na-

zaj in možki je, dasi nevoljen, zopet sedel poleg nje, iz oči pa mu je švigalo v Petra, ki je mirno stal in se blaženo smehljajal kakor otrok.

»Si se razburil, brat?« je mirno govoril v tišino sobe, ker so vsi poslušali prepiru, »si zrastle? Zaradi svinj, ki so v nas? Nikar, bratec, ni še čas za to! Ni še prišlo božje kraljestvo med nas! Čeprav sem napisal, da je že tu! Ni in ga še ne bo kmalu! Preveč je še svinj v nas, nagnusnih in umazanih, ki jih ne moremo oprati, ne utopiti!«

Nalil je sebi in sosеду iz steklenice, ki jo je točajka prinesla napolnjeno, pil in dalje govoril, gledajoč zdaj v dekle, ki mu je sedelo nasproti:

»Njega se bojiš, kajne, mene ne? Pa sem jaz hujši od njega, slabši! Ker jaz učim drugače kakor sem pa sam in samo laž trosim okrog sebe! Da bi izkidal smrad iz sebe, da bi se očistil svinj, ki so v meni! On pa udari naravnost! Vidiš, oči ima kakor otrok, v mojih je pa strup, ker je laž, ker je hinavščina v njih!«

Spet je natočil in spet je pil, potem je še govoril:

»Pijva, brat, ki imaš otroške oči!« je vzela kozarec in se opotekel k sosednji mizi, »pijva skupaj, da okusim tvojo otroškost! Peter sem, Peter Križ!« je skoro kričal, ko se je nagibal nad žensko in moškega.

Stopil je zdaj bliže dekletu in se sklanjal k njej:

»Si mati? Nisi! Pa bi bila lahko in bi imela otroke okrog sebe, božje kraljestvo, si slišala? Pa si dekle s ceste in nimaš nič božjega kraljestva!«

Gledal ji je v oči, dekle je trepetalo, možki poleg nje je grozeče vstajal. Peter pa se ni menil za to, Peter je še govoril:

»Nič zato! Nisi najslabša! Jaz sem slabši! V oči mi poglej, dekle, hudič, ki laže, pa ga ni sram! Otrokom laže, da je od njih eden, materam, da ima božje kraljestvo, dekletom, naj bodo čiste kakor on, nečisti, ki je svinja v njem!«

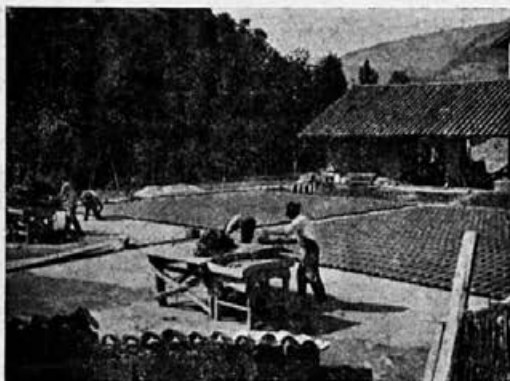
Moški je popolnoma vstal in butnil ob Petra, da se je temu razlilo vino po dekletu.

»Si udaril?« je mirno nadaljeval Križ in stal poleg moškega. »Si udaril? Le bij, le udari še, morda preženeš svinjo iz mene, morda hudiča iz oči!«

»Le še udari, le še!« je prigovarjal možkemu, ki ga je sunil v prsa, da se je opotekel. Gostje so vstali, dekle poleg njiju je planilo z vriščem.

Zdaj se je Peter zravnal, se opotekel proti nasprotniku, ki ga je prestregel v močne roke in ga nesel k vratom.

»Brat, brat!« je smehljaje govoril Peter,

Opeko delamo (Ušnik pri Čiginju).

»ne bom te nazaj, ker imaš otroške oči in ni hudiča v njih kakor v mojih! Samo nje ne bij, nje, ki bi bila lahko mati, mati...« je jecljal, ko je delavec odprl vrata in kljub branjenju gostov in dekleta, ki ga je grabilo za roko, vrgel Petra skozi, da je padel po kamenitih stopnicah v globočino in z votlim udarcem priletel v dno.

Dekle je planilo za njim.

»Luč, luč!« je kričalo spodaj.

Natakarica je prinesla svetiljko. Peter je ležal na tleh, iz glave mu je tekla kri. Tiho je govoril, ko se je dekle sklonilo k njemu in mu omočilo glavo ter jo vzelo v naročje:

»Mati, mati, mati...«

Potem je utihnil in dekle je zajokalo.

Vstopila sta dva stražnika, eden je ostal pri Petru, drugi, ki mu je natakarica kazala pot in spotoma naglo pripovedovala, kako se je dogodek izvršil, je šel po stopnicah v sobo in takoj napovedal pijanemu delavcu aretacijo. Pobjavec je bil bled ko zid, le v očeh mu je nekaj gorelo; dal se je mirno ukleniti in je brez ugovora šel s stražnikom. Poleg Petra je postal, se zagledal vanj, ki je še vedno dihal in z glavo slonel dekletu v naročju. S tresočim glasom je dejal dekletu:

»Mici, ostani pri njem! Nisem hotel, sam ne vem! Pa nikar mi ne zameri!«

S povešeno glavo je odšel za stražnikom.

Ko so ga pri zasliševanju vprašali, zakaj je Petra vrgel iz sobe in ga pobil, je odvrnil:

»Ker je imel take oči! Nisem jih mogel gledati!«

Po Petra pa je prišel rešilni voz in ga je odpeljal v bolnico. Dekle Mici je šla z njim in je ostala pri njem, dokler ni zaspala. Ko se je zbudila, so jo odslovili. Dolgo je gledala nezavestnega Petra, preden je odšla. Zunaj pred bolnico pa so jo videli postajati ves dan in jokati venomer.

Nadlog zadnja in pol: Peter neče umreti.

Peter Križ pa ni umrl, Peter Križ neče umreti, Peter Križ živi. In Bog sam ve, kdaj

Ponikve na šentviškogorski planoti

se je rodil! Morda s prvim človekom, morda kmalu za njim?

Glej:

Greš in hodiš, popotni, v svet. In si truden, do smrti utrujen, ko se zmračí. Prideš do hiše, samotne kočé, otreseš raz čevljev prah in sedeš na prag. In kakor bi ga izdahnil mrak, je poleg tebe. Sede k tebi na prag, ne otrese prahu s čevljev in se ti zagleda v oči. In se smehlja, kakor otrok se smehlja.

Pozdraviš, mu rečeš: dober večer! On pa se samo smehlja. In še rečeš in vprašaš:

»Ali si, ali nisi? Peter, ki se piše za Križa? Si še živ, nisi umrl?«

On pa je tiho in se samo smehlja, kakor otrok se smehlja. Zagleda se mimo tebe v daljavo, kako se iz mraka plete noč. Ves se zresni, samo oči se mu še smehljajo, oči: ki so svetle in od hrepenenja vroče kakor dvoje zvezd, ki se jim ne upaš blizu, ker bi te speklo. Ne strpiš jih, teh oči, umakneš pogled, poveseš ga v tla, ker te v srcu peče, da iz zadrege spregovoriš:

»Kje boš prenočil, Peter Križ?«

On pa vstane, še vedno se smehljajoč in v očeh mu zagori še večje hrepenenje. S pogledom pokaže po cesti navzdol, te pozdravi samo z lahkim smehljajem oči in gre. Gledaš za njim, kako mu je lahak korak, kako hodi kakor v sanjah in utone v temo.

Pa tako le se ti zgodi:

Sediš doma v krogu svoje družine, kadiš pipo in otroci ti iščejo copate. Pa potrka, prav narahlo nekdo potrka na vrata. Nejevoljen zagodrnjaš, naj vstopi in že se prikaže v sobo. Pri vratih postoji, mraz mu je, da trepeta, ker je zunaj mrzla, mokra jesen in pri nogah se mu nabira luža.

»Kaj bi radi?« vprašaš in v duhu ukaže ženi, naj pobriše lužo ob vratih. Ne poznaš ga. Tedaj dvigne oči in ti vzdrtiš. Stopiš k njemu, tiho mu rečeš, da ne slišijo otroci, in tako stopiš, da ne vidijo njegovih oči.

»Ti si, Peter Križ? Kaj te je prineslo?«

On pa je tiho, samo prav narahlo razpre beli, od mraza trepetajoči roki in oči za prosijo za hip, kakor bi želele ujeti v razprte dlani peščico toplote. Sežeš v žep, izvlečeš denar in mu ga pomoliš:

»Na, Peter, kupi si tople večerje! Pa spametuj se že vendar in drugič pridi preje, dokler ni otrok doma! Bojim se zanje. Zdaj še nimajo tvojih oči!«

On pa se samo tiho smehlja, vzame od ponudenega samo košček kruha, tvoj nasvet pa z belo roko odkloni in ne reče ti: hvala; samo toplo pogleda za otroci, ki mu jih skrivaš, in tiho kakor je bil prišel, odide. Ti pa si nejevoljen, ker niti pipe ne moreš pokaditi v miru, niti copat obuti, ki so jih otroci slednjič našli.

In spet se ti dogodijo takele reči:

Greš v gledališče. Burko igrajo, ljudje se do solz smejejo slabim dovtipom, tudi ti se smeješ ž njim. Zgodi se na odru, da prešeren mladič butne starega prosjaka in se norčuje iz njegove obnošene suknje. Vsi se krohotajo, tudi ti ž njimi. Tedaj prav tam iz temnega kota, kjer se drenja črno ljudstvo, vidiš svetiti par oči, in ko bolje pogledaš, vidiš, da nekemu teko solze po licu. Ko se vžgo luči, zagledaš tam mlad, bled obraz, ki se iz njega svetijo samo oči in spoznaš:

Peter Križ!

Vso predstavo si nemiren in komaj čakaš, da moreš domov. In če te spotoma poprosi kdo vbogajme, daš več ko navadno, ker se spomniš oči Petra Križa.

In še, in še:

Prideš v gostilno, naročiš četrt in ne razumeš, kako se morejo ljudje opiti, kako spraviti vase dva, tri litre vina. Pri sosednji mizi jih vidiš, kako vlivajo vase in so že pijani. Zgražraš se, ker to pač razumeš pri gospodi, ki ima denar in ji je dovoljeno, ali kje naj vzame za vino delavec, ubožec? Kradejo, si deš! Pa kar hipoma utihne pesem in krik, ob mizi vstane suh, jetičen možki, prične kriliti z rokami in govoriti. Ves je kakor zid, samo oči mu žarijo ko dve baklji. Govori o kraljestvu božjem na zemlji in o otrocih. Sredi govora pa trešči kupo vina v sosedo in prijatelji ga vržejo na cesto.

Pijan je! si misliš. Ali vendar se spomniš: Pa saj je bil kakor Peter Križ. Seveda, on je bil. Čudno ti postane pri srcu, plačraš pa greš domov.

In kakor žive sence gredo, ob tebi Beda, Lakota, Jetika!

In še in še, skozi vse tvoje in moje in naše življenje. Povsod, kamor gremo, ga srečujemo, v vedno drugi obleki, v vedno novi

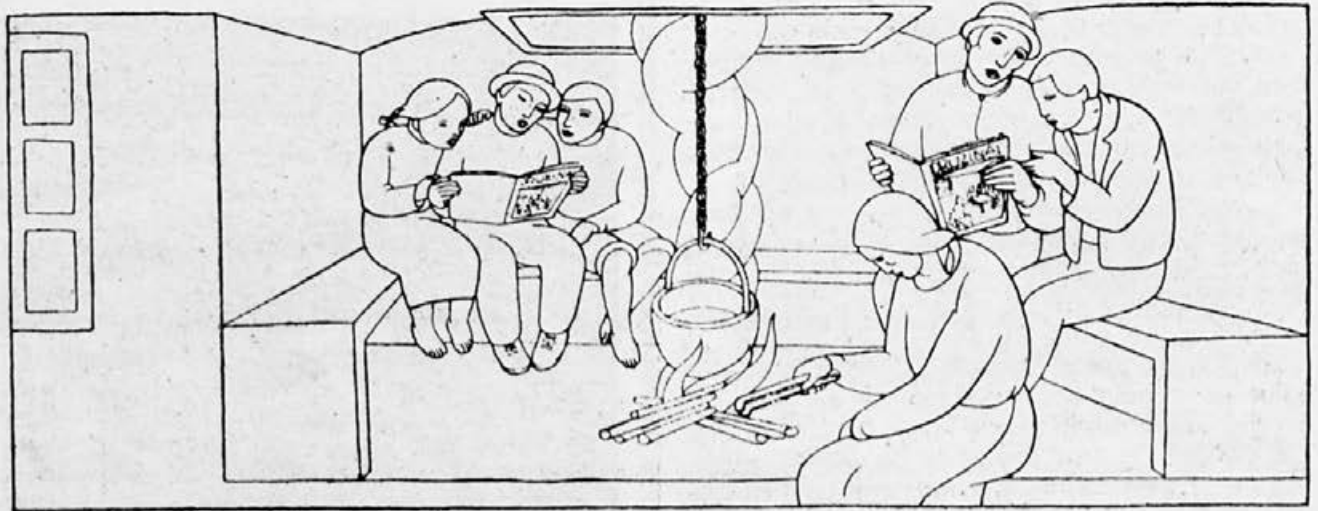
Advent: Marija obišče Elizabeto.

družbi, v najrazličnejših prostorih, na javnih in skritih potih. Vedno je sam, čeprav je silna družčina okrog njega. Le oči, samo te oči so vedno enake. Vedno prav tako kakor si ga prvič videl, so uprte nekam v daljno dalj in sanja je v njih in hrepenenje in iskanje. — Za čem? Za božjim kraljestvom na zemlji?

Ne, Peter Križ ni umrl, neče umreti, še vedno živi! Ali pa morda ni sam, morda ima brate, sestre, ki imajo prav tako otožno dušo neutешenih iskateljev, take svetle, v daljo hrepenenče oči, tako vero, da se za goro že vžiga zarja božjega kraljestva na zemlji?

O, morda pa sem, Peter Križ, tvoj brat tudi jaz?

K O N E C.

ZANIMIVO IN POUČLJIVO

Mons. M. Arko:

Iz zgodovine mesta Idrije.

NAPADI Benečanov in pogosti napadi Turkov v naše ozemlje so državo prisilili, da si je zavarovala idrijski rudnik s tem, da je sezidala sedanji grad, ki je za tiste čase bil mogočna trdnjava. Zidali so ga 13 let. Leta 1523. je bil končan. Grad naj bi v nevarnosti shranil ljudi, živino in drugo imetje rudarjev, skrnil pridobljeno srebro in cinober. Na obširnem dvorišču je bilo dovolj prostora za živino, pod oboki in po širokih hodnikih ter sobah pa za družine. Kjer so sedaj stopnice v grad, je bil železen most, katerega so lahko kvišku dvignili. Za gradom je bila prostorna kapela sv. Ahacija, ki naj bi nudila dušno pomoč; to je dne 2. maja 1527. cesar Ferdinand ukazal z mogočnim zidom obdati, in sicer na stroške rudnika. A v gradu naj stanuje zaprisežen sodnik.

Turške vojske so takrat praznile cesarske blagajne. Dober studenec stalnih dohodkov je bil idrijski rudnik, zato je cesar ukazal, naj se na njegove stroške napravi nova jama »knežji rudnik«, »Fürstenbau«. Nekako sredi mesta pri sedanji hiši št. 77/76 so izkopali jašek sv. Katarine. V kratkem času je radi obillega srebra tako zaslovel, da se 7 let pozneje — l. 1516. — bere o različnih stavbah, rovih, topilnicah, gozdovih, hišah in posestvih, ki so pripadale jaški sv. Katarine. Čudno se nam torej zdi, da je cesar nameraval vse te plodnosne naprave prodati rudarski družbi. Ali je bil cesar v hudi denarni zadregi, ali je bila uprava preobsežna, ali ni imel pravih strokovnjakov, se ne da dognati. Le to je gotovo, da

je družbi dvakrat ponudil, naj kupi jamo sv. Katarine in vse, kar njej pripada. A ker je rudarska družba imela dovolj prostora za kovanje, ker ni imela pri rokah toliko gotovine — saj še prejšnji družbi ni bila še vsega plačala — ni »knežjega rudnika« kupila. Krog leta 1520. pa se je iz imenitnih in petičnih gospodov iz Ljubljane in Goriškega — samih grofov in baronov — zbrala nova družba, ki je prevzela del cesarskega rudnika.

Tako so bili sedaj kar trije gospodarji, cesar in obe družbi. »Knežji rudnik« je še vedno imel veliko posestva in kamenje bogate rude.

Leta 1523. je cesar Ferdinand napravil novi jašek sv. Jurija, nekako blizu sedanje lekarne. Cesar Ferdinand je v 4 letih (leta 1529.) prodal živega srebra za 300.000 goldinarjev Janezu Hochstätterju v Augsburg. To je velikanska svota, če pomislimo, kako malo denarja je bilo takrat v prometu in kako visoko ceno je imel. Naj navedem zato par zgledov.

Dne 30. aprila 1682. je rudnik kupil od grofa Coroninija trinadstropno hišo št. 42 pred stopnicami v grad za 275 goldinarjev. Tam stanujejo tri družine, vsaka ima po 3 sobe in še nekaj vrta zraven; dandanes bi to hišo cenili na 40.000 lir, a takrat je še nova veljala samo 275 goldinarjev.

Kakšne so bile cene za živila, se razvidi iz prošnje mesarja Wiserja, ko dne 3. januarja 1559. prosi, naj se mu odpusti mitnina za živino v Idrijo. Do sedaj je sekal in prodajal meso po 5 krajcarjev funt. Ako se mu pri 100 kupljenih volovih vsaj 30 ne oprosti mitnine, ne more več shajati. — Prošnjo so uslišali. — In njegov naslednik Gilgi Bobek toži, da v

obližju ne dobi dovolj živine, temveč mora hoditi po vole na Štajersko ali celo na Ogrsko. Ne bo sekal več po 5 krajcarjev funt, ako se vsaj polovica tako daleč prignane živine ne oprosti davka. In res so mu polovico daca odpustili. Vest, da je funt mesa stal 5 krajcarjev, se je ohranila od roda do roda. Marsikateri starček vzdihne: »Oj, to so bili zlati časi, ko se je tako poceni živelo!« in meni, da je oče njegovega starega očeta to dobo okusil. A od takrat so minula stoletja. Nič si ne želimo onih časov. Saj se še l. 1723. bere, da je znašala tedenska plača tesarjev v jami 1 goldinar 44 krajcarjev. Tesarji, ki so na nevarnih krajih po rovih z lesom podpirali zemeljske plasti, da niso zasule rovov, so morali biti že precej izvežbani; tudi je bilo delo zelo nevarno.

Voda je v jami večkrat nagajala. Jašek sv. Barbare je bil tako mokroten, da so vrvi, ki so vleklo rudo iz jame, vzdržale le 3 leta. Prevlekli so jih s smolo, katero so rabili pri ladjah, a tudi to je mokrota prešinila in končala. Druga naprava se je obnesla. Kuhali so 30 funtov terpentina, 140 funtov loja in 265 funtov smole v 5 kotlih, da se ni kako vžgalo. To so zmešali in v tem namočili vrvi, da so bile trdnjše.

Leta 1523. se je posula zemlja v jami in zasula 40—50 rudarjev, ki so delali v rovu. Še sedaj se tisti kraj imenuje Vodtenteufe. Udrlo se ni samo nad vhodom, temveč velika plast rahle zemlje se je porušila in odrezala rudarjem odhod iz jame. Čez več let so pri kopanju došli na isto mesto ter našli kosti in orodje bivših tovarišev. O drugih nesrečah se v tej dobi ne poroča.

Dne 16. sept. 1526. piše tukajšnji načelnik, da je v uradnem arhivu pregledoval nekaj računov in iz njih dognal, da je Idrija že 200 let preskrbljevala ves svet z živim srebrom in cinobrom. Leta 1519. so pridelali 240 stotov, leta 1521. celó 1000 stotov cinobra. Tudi pozneje bi bila Idrija še ostala prva na trgu posebno za cinober. Stari naši mojstri rudarji so bili izumrli, novi uradniki — Zinobermeister — so pa še vedno po starem napravljali. A kemiki, doktorji, lekarnarji in znanstveniki so delali vedno nove poskuse, kako bi dobili več cinobra, ne da bi toliko srebra izpuhtelo. Posrečilo se jim je in Idrija je za nekaj časa zgubila trg za cinober in ga je morala v zgubo prodajati.

Od leta 1520. so bili v Idriji kar trije gospodarji, obe rudarski družbi in cesar. Vsaka družba je imela svojega oskrbnika — Verwesser — za vse tri pa je gospodoval poseben rudarski sodnik. Ko je prvi imenovani sodnik Viljem Neuman leta 1516. odstopil, mu je do leta 1533. sledil Ivan Wagner.

Za rudnik je posebno veliko storil sodnik Neuman, zato nekaj več o njem. Neuman ni bil samo sodnik, ampak tudi solastnik rudnika. Njegova žena Praksedis Strigl, doma iz Lienca na Tirolskem, je imela 4 kukse ali deleže našega rudnika in te je prinesla svojemu možu v doto. Tako je imel pri vsem rudniškem podjetju odločilno besedo ne samo kot sodnik, temveč še kot solastnik. Ko je spoznal, da bi se pri rudniku dalo več zaslužiti, ako bi bil v spretnih rokah, je čez 7 let odložil sodniško službo ter se posvetil le upravi rudnika. Energični mož je kmalu imel prvo besedo pri sklepanju raznih pogodb in prodaji živega srebra in cinobra. Leta 1519. je njegov oddelek prodal 20.000 stotov srebra in 100 stotov cinobra v Benetke in v Augsburg na Nemško. Neuman je šel osebno v ta mesta, da je sam vso kupčijo uravnal in obenem se prepričal, s kako zanesljivimi firmami trguje. Trudil se je za povzdigo rudnika toliko, da so se leta 1533. vse tri družbe združile in poverile vso prodajo in kupčijo Neumanu kot najbolj izkušenemu strokovnjaku. Ob istem času je bila najbolj znana trgovska tvrdka Hōchstäter v Augsburgu. Bila je v tako tesni zvezi z Idrijo, da se je leta 1527. vanjo poročila Neumanova hči Katarina Ambrozija Hōchstäter ter prinesla svojemu možu 10.000 goldinarjev dote. Za tiste čase zelo velika svota.

Neumorno delavni Neuman je umrl v najboljših letih l. 1536. Pokopan je pri Sv. Juriju v Ziljski dolini na Koroškem. Tako je sam določil v oporoki na binkoštni torek istega leta. Tam je imel prostrana posestva.

Zapustil je veliko premoženje in njegova druga žena Barbara rojena plemenita Wuelleross je še po njegovi smrti kupovala obširna posestva v Ziljski dolini. Kako vestna in natančna gospodinja je bila, kaže sledeče:

Po 14-letnem vdovstvu se je zopet omožila z Janezom Geenusom, sodnim svetnikom v Beljaku, a svojega premoženja mu ni izročila. Oskrbovala sta vsak svoje premoženje. Ko so letni računi kazali, da ji je mož dolžan kake krajcarje, ga je ostro terjala, naj izplača in ni prej odjenjala, dokler ni mož plačal. L. 1552. pa so računi kazali da ona dolguje možu 3 goldinarje in 4 krajcarje. Pri tem znesku pa je mož napravil opombo: »Ta dolg moram kar črtati, saj ga ona ne bo nikoli poravnala.«

Tudi svojega sina Viljema je imela zelo na kratkem. Iz Beljaka je moral po opravkih v Velikovec. Zapisala je v računsko knjigo, koliko je dobil potnine, in domov se vrnivši je moral dati natančen račun. Bil je pravi sin skope matere, kajti na celi dolgi poti ni potrosil niti celega goldinarja, in preostanek je ona v računski knjigi zvesto zaznamovala med prejemke.

Njen rod je v moškem kolenu izumrl šele leta 1858. z grofom Attemsom, v ženskem deblu pa z grofico Lizabeto Attemsovo, ki je brez otrok leta 1873. grešni svet zapustila.

Gotovo je Neuman od idrijskega rudnika dobil precej premoženja, ker je znal naše izdelke daleč po svetu razpečavati, varčevati mu je pomagala še posebno njegova druga žena, kakor kažejo zgoraj omenjeni dogodki.

Ti podatki so posneti iz knjige: Studien an den Grabstätten alter Geschlechter der Steiermark und Kärnten, sestavil Leopold pl. Beckh — Widmanstätten — Berlin 1878.

Gospod pisatelj je v spisu »Prvih 60 let idrijskega rudnika«, ki je izšel v koledarju Goriške Mohorjeve družbe za l. 1930., opisal početke idrijskega rudnika, v pričujočem spisu razpravlja o nadaljnem razvoju mesta in rudnika.

OB ZATONU RUSKEGA CARIZMA.

Rasputin vpliva na vodstvo vojne.

POSEBNO mučna je postala oblast Gregorja Jefimoviča za časa svetovne vojne. Rasputin se tedaj ni zanimal samo za politiko, temveč hotel imeti besedo tudi pri vodstvu armade. Ko so jeseni 1915. goste megle ovirale premikanje ruskih čet, je pisala carica Aleksandra svojemu možu v glavni stan: »Naš prijatelj moli neprestano in želi, da mu takoj javite, če se pripeti kaj posebnega. Pri povedovali so mu o megli in brž mi je delal očitke, da ga nismo prej o tem obvestili. Nato je molil in rekel, da megla odslej ne bo delala več ovire.«

Že spomladi 1915. je skušal Gregor Jefimovič prevrniti sklepe vrhovnega vodstva ruske vojske. Z vso odločnostjo je svaril pred veliko ofenzivo v Galiciji, češ da čas ni še za to ugoden in da se bodo napadi končali z velikim porazom. Veliki knez Nikolaj Nikolajevič, vrhovni vojni poveljnik, je pa bil tedaj še dovolj močen in vpliven, da je prodril s svojim načrti in potisnil Rasputina v stran. Nesreča je hotela, da se je ofenziva v Galiciji res končala z ruskim porazom pri Gorlicah, kar je Rasputinovo oblast še bolj povečalo.

Poleti leta 1916. je Gregor Jefimovič zopet svaril carja, naj ne dovoli generalu Brusilovu, da zanese ofenzivo pregloboko v notranjost Ogrske. Namen ofenzive — je rekel — je bil, da razbremenimo ogrožene Italijane, in to smo dosegli. Sedaj je treba mirno čakati, dokler ne pride do neizogibnega poloma v Avstriji in Nemčiji. »Naš prijatelj« — je pi-

sala 24. septembra 1916. carica svojemu možu — »je ves iz sebe, da je Brusilov prezrl Tvoj ukaz in da ne ustavi prodiranja. Zopet nepotrebnega izgube!«

Najsilnejši dokaz svoje moči je dal Rasputin, ko se mu je posrečilo, da je odstavil vse mogočnega velikega kneza Nikolaja Nikolajeviča od vrhovnega poveljništva. Nikolaj Nikolajevič je bil v začetku velik zaščitnik Rasputinov. Pisali smo, kako je veliki knez ljubeznivo sprejel v hišo sibirskega mužika in kako sta njegova žena in njena sestra, znani pod imenom Črnogorki, vpeljali Rasputina v carsko družino. Toda pozneje se je Nikolaj Nikolajevič začel bati rastočega vpliva Gregorja Jefimoviča in ga skušal zato pri carju izpodkopati. Ko je Rasputin to zvedel, je začel smrtno sovražiti Nikolaja Nikolajeviča in mu na vse načine škodovati. Rasputin je dosegel, da se je prej prijazen razmerje med carjem in velikim knezom ohladilo in da je nastala napetost med Aleksandro in Črnogorkama.

Po ruskih porazih v Galiciji je Rasputin začel pritiskati, naj car sam prevzame vrhovno poveljstvo nad armadami. Poudarjal je, da je to edino jamstvo za končno zmago Rusije. Kljub temu da so bili proti takemu načrtu vsi ministri in da se je tudi car Nikolaj sam pomišljal in obotavljal ponižati z odstavitvijo svojega strica Nikolaja Nikolajeviča, je Rasputin s pomočjo carice končno vendarle prodril. Tako je odločni in sposobni Nikolaj Nikolajevič moral odstopiti in je bil premeščen na najdaljnje bojišče: v Kavkaz, na njegovo mesto je pa stopil šibki in omahljivi car. Za Rusijo je bila to nesreča, toda Rasputinu je bilo glavno, da se maščuje nad smrtno osovraženim velikim knezom.

Za takojšen mir.

Padec Nikolaja Nikolajeviča je strahovito razburil dvorsko družbo, generale in politike. Jeza na »sibirskega kmetavzarja« je začela grozeče naraščati. Vedno bolj pogosto se je pojavljala misel, da je treba Rasputina za vsako ceno in če treba tudi s silo spraviti s poti. Vpliv tega preprostega kmeta na vladarsko dvojico je postajal namreč vedno bolj poguben. Saj je carica Aleksandra pisala Nikolaju II. celò, naj pred vsako sejo ministrskega sveta potegne skozi lase glavnika, ki mu ga je daroval Rasputin, češ da to pri naša srečo. Svoje opomine je carica ponavljala večkrat tudi v brzobjavkah: »Pojdem v cerkev in postavim svečo pred podobo Mater božje, da bi Ti Bog pomagal. Ne pozabi Rasputinovega glavnika!«

S carsko dvojico, ki mu je tako slepo in praznoverno zaupala, je Rasputin seveda delal, kar je hotel. Posebno nevaren se je zdel

ta vpliv radi tega, ker je Gregor Jefimovič nastopal z vedno večjo strastjo proti nadejvanju vojne. Hvalil se je večkrat, da bi bil on leta 1914. izbruh svetovnega požara gotovo preprečil, če bi ne bil ležal ravno takrat na bolniški postelji radi nevarne rane, ki mu jo je zadala neka ženska.

Francoski poslanik na ruskem dvoru g. Paléologue pripoveduje v svojih vojnih spominih, da so mu Rasputinove izjave proti vojni naredile velik vtis. »Imamo preveč mrtvih,« je vpil Rasputin — »preveč ranjenih, preveč razvalin, preveč solza. Pomisli na nesrečneže, ki se več ne vrnejo, pomisli, da ima vsak od njih pet, šest ali celo deset svojcev, ki ga objokujejo! Poznam vasi, velike vasi, kjer žaluje vsakdo za enim mrtvim. In možje, ki se vračajo iz vojne, moj Bog in Gospod, kakšni so videti! Pohabljeni, enoroki, slepi. To je strašno! Skozi več ko 20 let ne bomo na ruski zemlji želi družega nego bolečino. Če ljudstvo preveč trpi, postane hudobno, postane lahko strašno. Večkrat se spozabi celo, da govori o republiki! Vse to bi moral ti povedati carju!«

Ko je Paléologue slišal take besede, se je prestrašil. Sporočil jih je v Pariz in izrazil bojazen, da bi carska Rusija pod vplivom Rasputinovim utegnila ustaviti vojno in pustiti zaveznike na cedilu.

Še bolj določno in jasno je Rasputin govoril ruskim veljakom. Knezu Jusupovu je nekoč rekel: »Dovolj je vojne, dovolj prelite krvi! Skrajni čas je, da se naredi tej sramoti konec. Kako pa? Ali niso tudi Nemci naši bratje? Kristus je rekel, da moramo tudi naše sovražnike ljubiti. Kakšna ljubezen je pa to? »Papa« noče popustiti in tudi »mama« je v tej točki trmoglava. Brez dvoma jima daje nekdo slabe nasvete! Na carju bremeni krivda za vojno! Celó življenje same molitve ne more več tega popraviti. Če bi ne bilo tiste proklete ženske, ki mi je porinila nož v telo, bi bil jaz prelivanje krvi preprečil. V moji odsotnosti so vaši prokleti Sazonovi in drugi vse pokvarili.«

Dvorni krogi in vsa narodna ruska javnost je smatrala tako protivno propagando za veleizdajo. V času, ko so stale nemške čete v notranjosti Rusije in so od vseh strani pristiskali sovražniki na ruski narod, je bila dolžnost vsakega rodoljuba podpirati bojno moč vojske, ne pa zahtevati mir. Mir, ki bi ga Rusija v takih razmerah sklenila, bi pomenil zanj in za vse slovanske narode težak poraz. Da se to ne zgodi, je treba Rasputina odstraniti! To je tem bolj potrebno, ker so Nemci preko svojih agentov dobili vpliv na Gregorja Jefimoviča in ga izrabljajo kot orodje proti Rusiji. Tako so govorili.

Rasputin vlada v carski hiši.
(Karikatura iz l. 1912.)

Načrt umoriti Rasputina je zato čedalje bolj zorel.

Sramotenje Aleksandra.

Kar je še bolj osovražilo Rasputina, so bili javni škandali, ki jih je uprizarjal v nočnih gostilnah v vedno večjem številu. Tako je potoval nekoč v Moskvo, da bi molil na grobu patriarha Hermogena. Zvečer je šel v veliki družbi v restavracijo »Jar«, kjer so sedeli tudi nekateri časniki in več gospa iz najvišje družbe. Večerja se je pričela opolnoči, vino je teklo v potokih. Godci so vabili k plesu. Ko je postal vinjen, je Rasputin jel govoriti o svojem vplivu in o svojih ljubezenskih pustolovščinah v Petrogradu. Povedal je tudi, da ga carica imenuje »Kristus« in da slepo poslušaja vsak njegov nasvet. Večkrat je nosil že vladarico na svojih rokah in vrata carskega stanovanja so njemu vedno odprta.

Po večerji se je prikazal v restavraciji ženski zbor. Kakor po navadi se je Rasputin tudi to pot spustil v razgovor z eno izmed pevk in tudi njej je pripovedoval o svojem

prijateljskem občevanju z vladarsko dvojico. Pokazal je s prstom na svoj telovnik in po udaril, da je carica lastnoročno vanj uvezla rože. Pri tem je slekel telovnik, nato srajco in hlače in preden so se ljudje zavedli, je stal Rasputin popolnoma nag sredi dvorane, začel peti cerkvene pesmi in plesati.

Policija je bila brž obveščena o škandalu in v gostilnici se je pojavil sam carski namestnik Adrianov.

Drugi dan je govorila že vsa Rusija o sramoti, ki se je pripetila v Moskvi, in tudi car je dobil o dogodku prav natančno in izčrpno poročilo. Toda vse to ni moglo omajati Rasputinovega položaja na dvoru. Car in carica nista hotela poročilom verjeti. Če so pa bila dejstva preočitna, da bi se dala tajiti, sta vladarja pripomnila, da je Rasputina pač skušal hudobec, kar se posebno svetim ljudem kaj rado pripeti.

Tako je Gregor Jefimovič prirejal večerjo za večerjo, popival in razgrajal po javnih lokalih ter rušil ugled vladarske hiše.

Rasputinu strežejo po življenju.

Prvi, ki je hotel dati umoriti Gregorja Jefimoviča, je bil notranji minister in vrhovni poveljnik ruske policije Hvostov. Minister je v ta namen poklical k sebi svojega pomočnika Beleckega in načelnika tajne policije polkovnika Komisarova ter jima raztolmačil, kako bi bilo spraviti po njegovem Rasputina na drugi svet. Gregorja Jefimoviča bi moral nekdo poklicati na telefon in ga povabiti za večer v stanovanje ene izmed njegovih številnih prijateljic. Na cesti bi ga čakal dozdevni avtomobil prijateljice, čigar šofer bi bil preoblečen policijski agent. Na poti do bivališča dotične gospe mora v mestnega stražnika preoblečen agent avtomobil ustaviti in javiti, da je ulica pokvarjena in zato prehod prepovedan. Tako bi avtomobil čisto prirodno zavil v postransko temno ulico in nato z vso brzino ven iz mesta. Na določeni točki bi morala planiti dva roparja s krinkami na obrazu proti vozilu, napasti Rasputina, mu oviti okoli glave s kloroformom napojeno ruto, ga omamiti in mu nato zadržniti vrv okoli vratu. Avtomobil bi moral mrliča zapeljati do morske obale in tu naj bi se truplo zakopalo v globok sneg, dokler bi ga spomladi ne odneslo morsko valovje.

Belecki in Komisarov sta na videz pridila načrtu ministra in v dolgih sejah so se izdelale vse potankosti za zahrbtnen umor. V resnici sta se pa bala, da stvar pride na dan, in sta z vsemi sredstvi zategovala izvršitev naklepa. Hvostovu sta pripovedovala, da so agentje nezanesljivi, da Rasputina ne straži samo državna policija, temveč tudi dvor in zasebni agentje njegovih mogočnih prijate-

ljev. Da bi minister Hvostov ne izvršil umora na lastno pest, je Belecki za hrbtom ministra podvojil nadziranje Rasputina. Končno je pa Belecki odkril zaroto Gregorju Jefimoviču in tako so Hvostovi naklepi padli v vodo. Car je bil od jeze ves iz sebe in odstavil ministra v veliki nemilosti.

Rasputin je ostal kljub težki nevarnosti, ki je prežala nanj, nespremenljivo miren in veder. Kakor po navadi je pohajal veselo v družbo, pil in prepeval in se vračal v ranih urah domov. Nakane njegovih sovražnikov mu niso niti trenutek skalile dobrega razpoloženja in dobrega teka. Ko je pomočnik ministra Belecki javil ves v trepetu Rasputinu morilne načrte Hvostova, se je Gregor spustil v glasen, zveneč krohot in njegova dolga brada se je tresla kakor zastava v vetru. Zdelo se je, da prekipeva v njem nesuničljiva življenska moč sibirskih ravnin.

In vendar se je tudi Rasputinu bližala poslednja ura z nenavadno naglico. Tam kjer je Gregor Jefimovič najmanj mogel pričakovati, se je pripravljala njegova smrt.

Knez Jusupov.

Usoda je hotela, da postane morilec Rasputinov mož iz najvišje dvorske družbe, knez Feliks Jusupov. To je bil mlad in sila bogat plemenitaš, ki je dobil za ženo nečakinjo Nikolaja II., Irino Aleksandrovno, katero so smatrali za prvo krasotico v petrograjski družbi. Družina Jusupovih se je povzpela iz majhnih početkov do največjega sijaja. Stari oče Feliksov je bil še neznamenit podeželski plemič, ki je poročil edino hčer grofa Samarakova in dobil od nje veliko premoženje. Z dovoljenjem carja si je privzel grofovski naslov žene in postal tako grof Samarakov. Feliksov oče se je tudi zelo dobro oženil. Njegova soproga je bila zopet edina hči kneza Jusupova in z dovoljenjem vladarja je dodal svojemu grofovskemu naslovu še knežji, tako da je nosil njegov sin Feliks ime knezov Jusupovih in grofov Samarakovih. Razen tega je Feliks Jusupov podedoval od očeta naravnost silovito premoženje. Bil je lastnik nesčetih palač in gradov in imel skoro nepregledna posestva, razstresena po vsej Rusiji. Njegovo sijajno palačo v Petrogradu je krasila zbirka biserov, ki je bila največja in najdragocenejša na svetu. Povrhu se je še vanj zaljubila velika kneginja Irina Aleksandrovna in po njej je prišel v svaštvo s carsko hišo.

Feliks Jusupov je že od nekdanj sovražil Rasputina. Smatral ga je za nesrečo Rusije in vladarske družine. Rasputin je pa imel veliko nagnenje do mladega in lepega kneza in ga je skušal na vse načine pritegniti nase. V družbi je bil z njim prijazen, ga vedno hvalil in od-

likoval, a vse ni nič zaleгло. Jusupov ni mogel premagovati protivnosti do Rasputina. Ko je videl, da postaja vpliv sibirskega kmeta vedno usodnejši in da ga ni mogoče z nobeno silo odtrgati od vladarjev, se je v njem rodila misel na umor. Knez Jusupov se je s časom tako uživel v svoj načrt, da je nanj mislil noč in dan in da ni imel več miru. Za zaroto je hotel najprej pridobiti veleposestnika in poslanca Puriškeviča, ki je v dumi pogostoma javno napadal Rasputina. Puriškevič je bil nadarjen in ognjevit parlamentarni govornik, zvesto vdan carizmu in pravoslavju. Med vojno je služil v armadi kot častnik Rdečega križa in imel na petrograjskem kolodvoru svojo pisarno. Tu ga je obiskal knez Feliks Jusupov in ga povabil, naj sodeluje pri umoru Rasputina. Puriškevič je pristal takoj z velikim navdušenjem. Po dolgih posvetovanjih sta se odločila, da posvetita v svoje načrte tudi velikega kneza Demetrija Pavloviča, prijatelja Feliksa Jusupova. Sodelovanje velikega kneza je bilo zelo važno, zakaj po ruskih zakonih so bili člani carske družine nedotakljivi! Če bi umor prišel na dan, bi se redna sodišča in policija ne mogla mešati v stvar. Nedotakljivost je veljala namreč po zakonu tudi za osebe, ki so sodelovale pri zločinu s članom carske hiše. Edini sodnik nad krivci bi bil car sam.

Mladi veliki knez Demetrij Pavlovič, ki je bil Jusupovu brezmejno vdan, se je takoj priključil organizaciji in postal tretji zarotnik.

K tej trojici so potegnili še poljskega zdravnika dr. ja Lazoverta, konjiškega stotnika Suhotina in Jusupovega služabnika Nevedova.

Ko je bila šestorica zarotnikov v vseh postankostih edina, je šla z veliko odločnostjo na delo.

DEŽELA, KJER RASTE GUMI.

TU — tu — tu — tu! trobi avtomobil, ki drči po gumijastih obročih po cesti, tako naglo, da se mu revni pešec komaj izogneš, ko po gumijastih podplatih bežiš v stran, držeč z obema rokama gumijasti plašč, da ga veter ne vzame. Nosimo nadplate iz gumija, nečimurne ženske nosijo nogavice in rokavice iz gumija, kolesar se vozi po gumijastih obročih, otrok pestuje gumijasto punčko, zdravnik operira z gumijastimi rokavicami... Kavčuk ali gumi je tako važna snov, da bi brez nje zdaj le težko živeli.

In vendar je komaj sto let od tega, ko so Evropejci spoznali, kaj je gumi. Anglež Han-

cock je l. 1820 pridobil prvi patent za oblačila iz gumija. Iz surovega kavčukovega debla je rezal tenke plasti skorje in sestavljal iz njih obleke. Šele l. 1842. se je Hancocku posrečilo iznajti vulkanizacijo, poseben način, kako se kavčuk prepoji z žveplom, da postane trpežen, močno raztegljiv in nepremočljiv. Zdaj je kavčuk nastopil svojo zmagoslavno pot.

Kavčuk v starejši dobi.

Kavčuk je drevo, ki je najprej divje rastlo v Južni Ameriki; pozneje so ga zasledili tudi v afriških in azijskih deželah. Drevo so navrtali in iz njega je začela teči smola — gumijev sok. Navrtani divji kavčuk je potem usahnil. Zato je izkoriščanje kavčuka postalo čimdalje težje, ker je bilo treba prodirati vedno globlje v pragozde, da so našli še nedotaknjena drevesa. Evropejci so v nekaterih afriških naselbinah kar izterjevali davek v obliki kavčukovih kep. Med zamorci ob velikutu Kongu je bila beseda »kavčuk« prav osovražena, saj je pomenila hudo trpljenje in izžemanje. Glavarji so, ko so evropski uradniki zahtevali, z bobnanjem sklicevali svoj rod; in vsi so se morali podati v pragozd iskat gumija, da utešijo lakomnost belcev. Jezno krikanje je planilo iz množice, saj pač ni bila majhna reč, se tedne in tedne plaziti po pragozdu in iskati kavčuk.

Leta in leta je ves svet zadoščeval svojim potrebam z »divjim« kavčukom. Ker pa je bilo jasno, da bo tudi tu obveljal indijski rek, da »kamor stopi bela noga, trava usahne,« in da bodo kavčukova drevesa posahnila in zginila, kakor je radi belih lakotnikov poginilo že toliko rastlin, živali in celo človeških plemen, so umni možje premišljevali, kako bi začeli umetno saditi in gojiti kavčuk. Za to rastlino so se zdele posebno prikladne indijske dežele. In angleški minister za kolonije grof Salisbury, ki je natančno poznal indijske razmere in daljnovidno precenil, kaj bi pomenilo za nekatere indijske dežele in za angleško industrijo, če bi uvedli gojitev kavčuka, je napravil načrt, kako priti do kavčukovih rastlin.

Zakaj to ni bilo lahko. Vsa industrija gumija je črpala takrat — pred dobrimi 50 leti — skoro ves kavčuk iz Braziliije, ki se je zdelo, da ima v kavčuku svojih velikanskih pragozdov zaklad za vse čase. Brazilijanska vlada je na ta zaklad sumno pazila. Strogi zakoni so zabranjevali izvoz kavčukovih semen in rastlin. Vsakega potnika, ki je zapustil kako brazilijansko luko, so natančno in do kože preiskali, ali ni morda v njegovi obleki ali prtljagi skrita kaka vrečica gumijevega semena.

Tihotapstvo angleškega učenjaka.

Lepega dne se je po naročilu angleškega ministra za kolonije izkrcał v Braziliji mlad angleški učenjak Henry Wickham, ravnatelj

Malaški delavci nabirajo gumi.

velikega botaničnega vrta v mestu Kew pri Londonu. Želel je iti v brazilijanske pragozde »zbrat redke orhideje,« krasne in dragocene cvetlice. Učenjak se je po predpisih javil pri brazilijanskih oblastvih, povedal, da je prišel proučevati rastlinstvo, in z velikim navdušenjem pravil smehljajočim se uradnikom o pestrobarnih orhidejah ter še obljubil, da bo s posebnim veseljem predložil izsledke svoje poti brazilijanskim naravoslovcem.

Ljubeznivi Anglež je nastopil svojo pot v globino dežela. V pragozdih Tajapo je zbiral orhideje in velike množine njih semena. Toda skrivoma je zbiral še nekaj drugega: gumijeva semena. Hitel je skozi pragozde, dokler ni imel dovoljnega števila prepovedanih semen, jih pomešal med tisoče drugih semen v svojih vrečicah ter se naglo spustil nazaj proti morju. Zakaj gumijevo seme ima usodno lastnost: le 7 tednov ostane kaljivo. Če bi bil Henry Wickham prepozno prišel v London, bi bil ves trud zaman. Na vso moč je hitel proti obrežju — in glej! Kaj vemo mi, ali je bil srečen slučaj ali skrbna roka kolonialnega ministra Anglije, da je v luki stal angleški brzoparnik,

ki je z učenjakom takoj odplul. Pretihotapljena gumijeva semena so še v pravem času s parnikom prišla v London. Brazilijanska oblastva niso bila zapazila, da so med navadno semenje pomešana gumijeva semena, v tem hipu bolj dragocena od diamantov.

V botaničnem vrtu v Kewu so bile gredice za to seme že pripravljene. Toda le malo semen je vzkalilo. Velika večina je najbrže že dolgo odpadla ležala, ko jih je Wickham pobral. Skrbno zavarovane, ko da bi šlo za zlato pošiljko, so prepeljali rastlinice v Indijo in na Cejlon. Angleški vladni uradniki so jih sprejeli in dali posaditi na mesta, ki so se zdela najbolj ugodna in materinski zemlji kavčuka najbolj podobna. Toda na sadiščih pri Rangoonu in tudi na Cejlonu so vse rastline zamrle. Le pri mestu Singapore jih je sedem ostalo živih in uradni čuvaji so jih z upom in strahom stražili, zalivali, gojili. Rastle so in uspevale ...

Tako je bil izvrstni brazilijanski kavčuk presajen v Indijo. Bilo je leta 1876. Iz sedmih rastlinic je zrastle sedem mogočnih dreves, ki so matere velikanskih kavčukovih gozdov in nasadov po Indijskem otočju, na Sumatri, Javi, Cejlonu in tudi v Indiji. Najlepši pa so gumijevi nasadi na polotoku Malakka, ki mu po pravici pravijo »domovina žlahtnega kavčuka«. Tam pridelajo letno za 4 milijarde lir kavčuka.

Previdni Brazilijanci so morali debelo gledati, ko so odkrili, da niso več edini posestniki gumijevih dreves. Kmalu so se morali prepričati, da ni samo njihov monopol na kavčuk uničen, ampak da je angleški tekmeč že močnejši kot oni. Okoli l. 1900 je bila brazilijanska trgovina s kavčukom že popolnoma poražena. Danes proizvaja Brazilija le še 5% vsega gumija na svetu, ostalo pa Anglija.

Kakor je bilo zvijačno tihotapljenje gumija grdo, vendar ne moremo v sebi zatreti občudovanja za bistrost angleških državnikov, ki so videli za desetletja naprej, da bo gumi zadobil velikanski pomen. Angleži imajo dober nos! Ko so izmuznili iz Brazilije semena, je bila uporaba gumija šele v začetkih. Šele ko je nastala avtomobilska industrija — in to je bilo po l. 1900. — je povpraševanje po kavčuku silno narastlo. In takrat so Angleži začeli zlato žetev. Leta 1913. je svetovna proizvodnja naravnega gumija znašala 100.000 ton, leta 1923. že 400.000 ton, štiri leta pozneje pa 600.000 ton.

Radi tihotapstva gumijevih semen, ki je po svojih posledicah najbolj velikansko, kar jih zgodovina pozna, je Anglija neznansko zaslužila, Brazilija pa obubožala.

Tihotapec Henry Wickham, ki je l. 1928. umrl v Londonu, 82 let star, je prejel od in-

dijske deželne uprave visoka odlikovanja, častno službo in bogato nagrado. Saj si je za nadvlado Anglije v svetovni trgovini pridobil neprecenljive zasluge.

Kako pobirajo gumi.

Ce pride popotnik na Malakko, zagleda gumi jeve nasade, ki od daleč sličijo pragozdu. Med nasadi teče železniška proga. Šele od bližu opaziš, da gosto nasajena drevesa stoje v vrstah. Četudi je že na tisoč hektarjev nasajenih s kavčukom, izsekujejo nove kose pragozda, zažigajo posekano drevje in na novi njivi takoj zasadijo po pol metra visoka kavčukova drevesca, ki jih je vzgojila drevesnica v bližini. Enkrat na leto mladi nasad oplevejo. Ko pa drevesa razširijo krono, pod njimi ne raste nič več in zato z njimi ni več dela. Drevesa v tem vlažnem, toplem ozračju naglo rastejo, poženejo v plemenito rast s košato krono sočnega, zelenega listja, v katerem zacvetajo dišeči cveti. Stopimo pod senčnati obok kavčukovega gozda, kamor žgoči žarki tropičnega solca ne morejo prodreti. Pod nogo pošumeva suho listje, ki je odpadlo z dreves, ki so pa vedno zelena. Jutranja zarja brezi nad gozdom. Tu in tam vidimo Kitajce in črne Tamule, kako pristopajo k drevesom. V desnici drže velik nož; z njim narežejo drevesno skorjo, in sicer napravijo v lub globoke spiralne zareze, po katerih se steka beli, mlečni kavčukov sok v glavno zarezo, ki je vdolbena navpično. Ob vznožju debela so postavljeni lončki, v katere se po cevki, ki je zabodena v glavno rez, odteka dragoceni sok. Drugi delavci tekajo z vrči od drevesa do drevesa, pretakajo iz lončkov vanje in nosijo polne vrče domov. Ko v nekaj dneh sok usahne, pride spet k drevesu rezač in napravi nekoliko višje na deblu nove zareze. Kavčukov sok vlijejo iz vrčev v velike posode, kjer se polagoma strdi. Nato s stroji iztisnejo iz njega vodo in ga razrežejo v tenke, 50 cm dolge in 30 cm široke plošče. Ker pa je kavčuk še vedno bel in mehak, ga še sušijo na prepihu, v dimnikih ali pa v modernih sušilnicah, kjer postane trd in lepe, bronaste barve. Tak gre na svetovni trg.

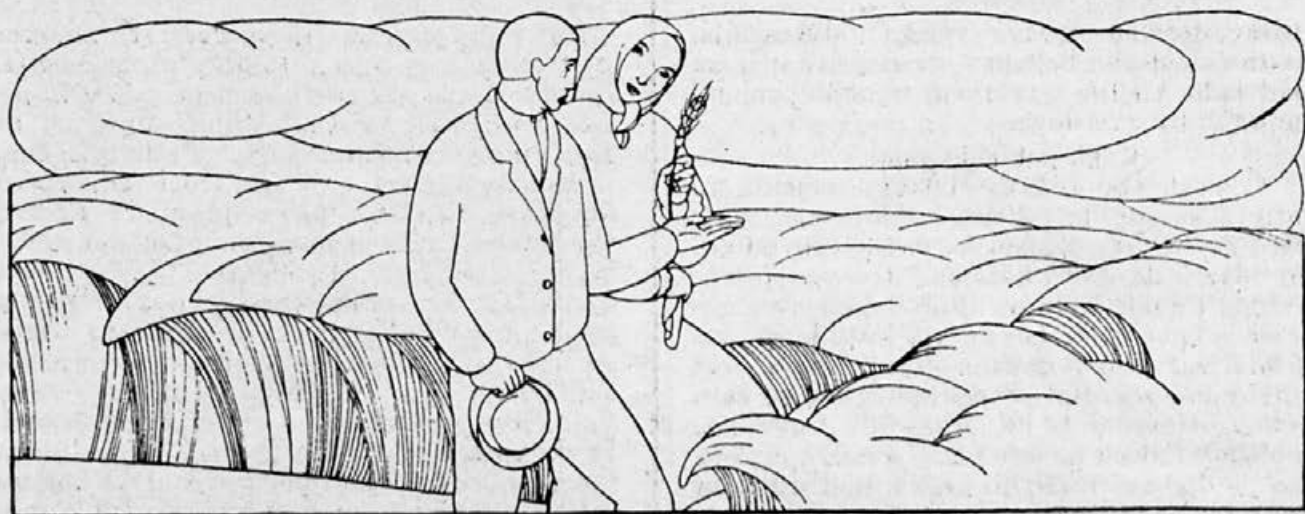
Tako nastaja gumi, ki ga vsak dan rabimo v domu in tovarnah.

A. K.:

DOBRE KNJIGE.

V založbi Jugoslovanske knjigarne v Ljubljani je letos izšla knjiga, ki je bila skrajno potrebna in je čudno, da se že prej ni nihče spomnil nanjo. »Doktorja Franceta Prešerna zbrano delo« se glasi naslov. V tej knjigi je zbrano vse Prešernovo literarno delo: pesmi (ponatisnjena izdaja iz

l. 1847.), druge pesmi, ki jih Prešeren ni sprejel v omenjeno zbirko, ljudske posnažene (t. j. popravljene narodne), nemške pesmi in pisma. Knjigo sta uredila Avgust Pirjevec in Jože Glonar. Zunanja oblika je zelo priročna. — Konzorcij »Križa« je lani izdal »Slovensko religiozno liriko«. Zbirko je uredil France Vodnik. — Letos je znani slovenski slikar Richard Jakopič obhajal 60-letnico svojega življenja. Ob tej priliki je »Ljubljanski Zvon« izdal jubilejni zbornik, ki je posvečen stari slovenskih slikarjev. V zbornik so prispevali Jakopič sam (Napoved spominov, Še nekaj), Oton Župančič, Iz. Cankar, Fr. Mesesnel, Ferdo Kozak in Juš Kozak. — Tudi politična literatura se je precej pomnožila. Dva najstarejša še živeča politika sta napisala svoje spomine: Fr. Šuklje in Ivan Hribar. Šuklje svojih še ni dovršil. Spomini so tem zanimivejši, ker sta si ta dva politika bila vedno ostro nasprotna. To nasprotje je izviralo iz različnosti duševnega ustroja, drugačne taktike in najbrž tudi nekoliko iz osebne mržnje, ki ji ne vemo vzroka, ker ga nobeden od njih ne pove. Obe knjigi sta zelo važni za slovensko politiko po l. 1867., katero žalibog le premalo poznamo in se premalo zanimamo zanjo. — V založbi Tiskovne zadruga v Ljubljani pa so izšli spomini dr. Bogumila Vošnjaka o delovanju jugoslovanske emigracije med vojno. Knjiga je pisana v srbohrvaščini. — Za slovensko pripovedno slovstvo se je letos začela izredno živahno zanimati tudi italijanska javnost. V kratkem času smo dobili kar tri prevode slovenskih del. »Società editrice internazionale« v Turinu je izdala Cankarjevega »Kralja na Betajnovi« (prevedel Calvi), »Istituto per l'Europa Orientale« v Rimu je izdal Cankarjevo »Zgodbo o Šimnu Sirotniku« (prevedel Giusti), v Trstu pa je pri »Libreria internazionale Treves« izšla Tavčarjeva »Visoška kronika« (prevedel U. Urbani, ki je tudi naslov — brez potrebe — izpremenil v »Streghe e Demoni«). — Tudi na prevodno slovstvo ne smemo pozabiti. Dobili smo prevode štirih močnih del svetovne literature. Gradnik je prevedel »Kitajsko liriko«, Glonar I. del Rey-montovih »Kmetov« (iz poljščine; prevod je izdala Slovenska matica), isti je izvrstno po našil Sienkiewiczov roman »Quo vadis« (letos je izšel drugi del; prevod je izdala Goriška Mohorjeva družba), Vladimir Levstik pa je začel s prevodom največjega dela ruskega pisatelja Dostojevskega »Bratje Karamazovi«. — Slovenska matica v Ljubljani je izdala tudi prvi del Kidričeve »Zgodovine slovenskega slovstva od začetkov do marčne revolucije«. Delo je napisano po novih metodah in prinaša marsikatero novo ugotovitev. Zaključilo se bo drugo leto.

V NEDELJO POPOLDNE

P. M. Lekeux — F. T.:

MARJETICA.

Osmi blagor.

V oktobru leta 1914. je bila Marjetica nastavljena kot učiteljica pri benediktinškah. Novi delokrog ji je vžgal novega poguma. Ukvarjala se je z deco nele v šoli, temveč tudi v prostem času. Učila je deklice krščanskega nauka in uporabila vsako priliko, da je svojim ljubljenkam priljubila pouk. Ko je prišel nadzornik, je vpricho prednice dal učiteljici Marjetici tako-le priznanje: »Najboljša učiteljica v vašem zavodu je gospodična Lekeux.« Ta pohvala je ostala Marjetici prikrita, slišale so jo pa druge učiteljice in ji zelo, zelo zamerile. Poučevala je petje v razredu součiteljice gč. K., ki ni imela posluha in je ravnala z otroci precej odurno. Nič čudnega, da so se deklice z vso ljubeznijo oklenile Marjetice. To naklonjenost je učiteljica spretno izrabila v to, da je širila med učenkami apostolat. Kje si je revica mislila, da bo ta njena vnema postala kamen bridke spodtike.

Koleginja jo je zasledovala, vpraševala skrivaj otroke o njenem obnašanju in merila s farizejskim vatlom vsako njeno stopinjo. Podtikala ji je sebične namene in jo črnila pri tovarišicah. Nekega dne je Marjetica zaupno vprašala p. N.: »Kaj pa je pravzaprav histerična oseba?« Pater ji je pojasnil. Smehljaje se je pripomnila: »Rekli so mi, da sem histerična tudi jaz.«

Ker je bilo vse njeno prizadevanje usmerjeno v notranjost, se ni brigala toliko za zunanost. Imela je napake, ki jih Bog pripusti vsaki, po višjem hrepeneči duši. Pred božjimi očmi to niso pregreški, v človeških očeh pa

so velikokrat ravno ti zunanji nedostatki povod za opravljanje, natolcevanje in sramotenje.

Prednica jo je klicala na odgovor. Zaslisevanje je imelo vedno enak izid: Marjetico so opravljali. Mirno je poslušala grajo, obljubila poboljšanje in nikdar niti najmanjše besedice navedla v opravičilo. Pa je bila vendar po svoji naravi za vsako očitiranje izredno občutljiva.

Neke nedelje je prirejala gledališko predstavo za učenke meščanske šole. Obleko za igralko si je izposodila v mestnem gledališču. Sama je šla z vozičkom ponjo in jo peljala po mestu. Pri prednici je nastal ravs in kavs. »Gospodična Lekeux ni pri pameti! Iz šole napravlja gledišče, hoče se uveljaviti na stroške drugih, daje prednost zunanjim šolaricam in s tem zapostavlja notranje gojenke!« Na predvečer ji je prednica predstavo kar prepovedala. Marjetica je mirno vzela voziček, nabasala nanj oblačila in jih peljala v gledišče nazaj.

Ko jo je vprašal p. N.: »Kaj pa boste sedaj počeli, gospodična?« je odgovorila veselo: »Bom pa kaj drugega vzela v roke! Kdor ni podjeten, ne doseže ničesar!« Nato pa je bridko pristavila: »Da bi mi vsaj zlih namenov ne podtikalil!«

Šele po smrti so doznali za obrekovanje. Prednica je tedaj izpovedala: »Ubožica! Kaj je morala vse prestati pod našo streho! Trpinkal!«

Najhuje je zadelo mlado učiteljico zlobno namigavanje, ki je usojeno skoro vsakemu, kdor hoče nesebično koristiti drugim. Omenili smo že, da je Marjetica stregla ranjenim vojakom. V svoji nedolžni priprostosti je kramljala z reveži, igrala jim na klavir in s to

lažbo lajšala bolečine. Vsakemu je zaupno, odkrito, brez zahrbtnih misli gledala v oči. Med ranjenci se je nahajal revež, ki ni imel svojcev: sam samcat je živel med tujci. Zanj se je postrežnica Marjetica še posebno zavzela. Ko je vojak ozdravel in odšel zopet na bojno polje, se je v pismih spominjal svoje dobrotnice in poslal par dopisnic po Marjetičini sosedji. Kot iz jasnega neba je bušnila vest: Marjetica ima »svojega vojaka«!

Ta vest je prišla tudi Marjetici na uho. Prvi hip se je stresla in začudena obstala. Ni vedela, v čem bi obstajala zloba, ki so ji jo naprtili. Do smrti utrujena radi nemirne noči je potožila svojo boleost p. N., ki jo je potolažil, ker je do pičice poznal njeno vzorno življenje.

Preizkušeni ni hotelo biti konec. Posebno oče ji je začel očitati, da je ni skoro nikoli doma, da pometa vse ceste, da so ji ljubši be-rači in potepuhi kot starši. »To ne gre,« je resno svaril, »biti moraš previdnejša!« Mati je tožila, da se hčerka preveč odtujaše domu in razsipa za druge. Ni ji bilo všeč, da so be-rači in otroci po hiši vse pomazali. Med starši in Marjetico je v kljub ljubezni prišlo do nesporazumljenj.

Kupo trpljenja je izpila zlasti nekega dne, ko je skušala po naročilu patrovem pridobiti za cerkveni zbor izbornega basista g. B. Pater sam je zastoj poskušal pregovoriti moža. Posrečilo pa se je Marjetici. Povabila ga je na dom, ga učila peti, spremljala na klavirju in mu podarila dišečo cigaro, da bi ga ohranila v dobrem razpoloženju.

Gospod B. je imel močan glas. Pel je kot pozavna in nič čudnega, če so se sosedje nevoljno ogledovali, kaj se godi v hiši. K sreči matere takrat ni bilo doma. Ko so se pa vaje ponavljale, so se sosedje pritožili, češ: »Kaj pa je zopet pri Lekeuxevih?«

Pevec se je pripravljal, da zapoje v nede-ljo pri maši solo in je bil na to zelo ponosen. Prejšnji dan je mož praznoval svoj god. Marjetica je pogrnila mizo, prinesla kos potice in steklenico vina. Basist je kajpada dobil še več poguma in orjaško pel na vse grlo. Ta čudni koncert je spravił pokoncu nele hišne stranke, temveč tudi poulične paglavce, ki so se rado vedno spenjali na okno in zijali v ta nenavadni prizor: videli so Marjetico, ki je udarjala po tipkah; na klavirju je stala steklenica, ob njej pa mladi basist, ki je pel na vse grlo in s svojim glasom alarmiral vso ulico.

Zvečer je oče potožil materi: »Čudne stvari! Marjetica ti vozi tega človeka v hišo in pije z njim vino. Sosedje že majejo z glavami. Tako ne bo šlo več naprej!«

Mati je poklicala hčerko: »Jeli res, da hodi k tebi neki mož?«

»Prosim vas...!«

»In da si ga sama šla klicat?... Ne bodi vendar tako nepremišljena... Kaj delata skupaj v sobi?«

»Za božjo voljo, mama,« je odvrnila Marjetica vsa zardela, »saj je to vendar basist, ki bo pel na koru! Kaj pa vendar mislite?«

Bridko je zaplakala, tekla v sobo in neuto-lažljivo jokala.

»Kaj je z mano? Ali sem res taka? Česar se lotim, vse mi s sumničenjem ubijejo! In sedaj so prišli še — starši! Ljubi Bog, na koga naj se še zanesem!«

Jokala je dolgo v noč in sam Bog je videl njene solze...

Drugega dne je hotela obvestiti p. N., da bo pri svetem opravilu pel solist.

»Zapomnite si za vselej, o tem nočem nikdar več slišati! Ste razumeli?«

Kaj? Tudi on je videl v tem slabo? Zardela je in se s težkim srcem oddaljila.

Popoldne je pritekla majhna Flamkinja k cerkovniku in mu sporočila:

»Gospodična joka v cerkvi!«

Cerkovnik je poklical patra N., ki je naročil, naj se Marjetica oglasi v govorilnici.

»Kaj je torej?« je rezko vprašal pater.

Ni mogla do besede. V pretrganih stavkih je izbruhnula med jokom: »Nič... samo malo... nesporazumljenje.«

»Zdi se mi, da gre za zadevo z g. B.?«

Marjetica je molčala.

»Vaša mama mi je o tem pripovedovala,« je nadaljeval.

»Ah... Ona Vam je povedala?«

Zopet je povsila glavo in krčevito plakala.

»No, Marjetica, radi tega se tako jokate?«

»Kaj pa naj storim, prečastiti? Vse, česar se lotim, se mi ponesreči! Ničesar ne morem začeti, ne da bi me drugi opravljali — vsem sem v zgledevanje... sumničenje... Grem proč! Raje služim kot dekla... saj lahko povsod dobro delam...«

»Čujte! Vsa stvar ni vredna niti besedice! Dajte vendar obvladati svoja čuvstva! Kaj pa je z vašo ljubeznijo do križa, a?«

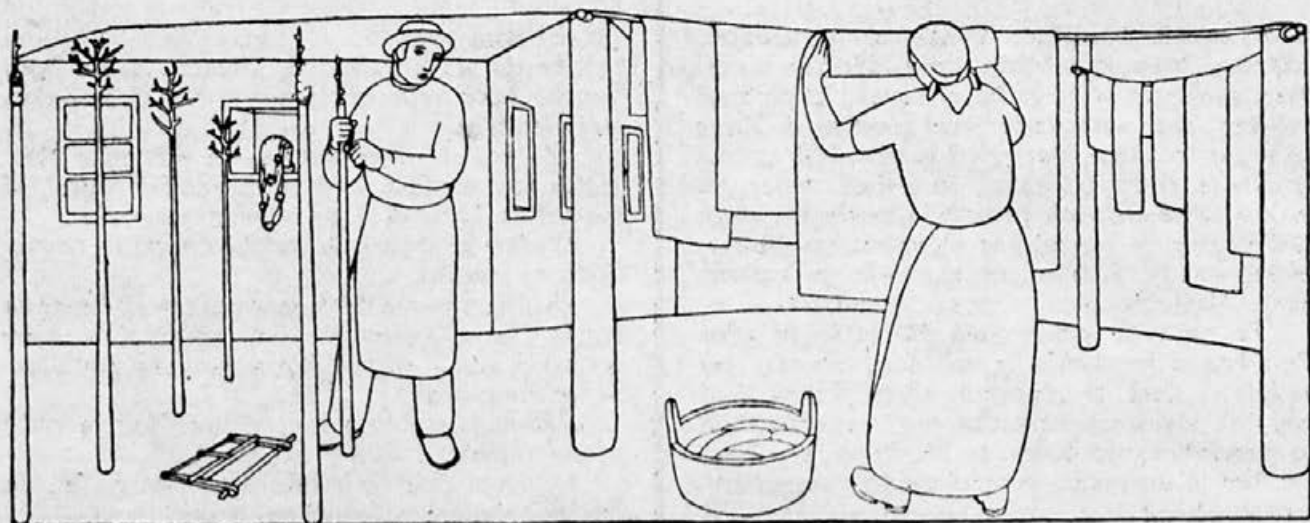
Hipno se je pomirila. Vstala je in dejala:

»Ne govorimo več o tem, prečastiti. Kar je bilo... je proč!«

Vrnila se je v cerkev, zdrknila pred tabernakelj in prosila odpuščanja, ker je tako slabo umevala njegov nauk: Kdor hoče za mano... naj zadene križ...

Zdelo se ji je, da je čula besede:

Blagor vam, kadar vas bodo kleli in preganjali in vse hudo zoper vas lažljivo govorili zavoljo mene: veselite in radujte se, zakaj veliko je vaše plačilo v nebesih!

Z A H I Š O I N D O M

OPITANJE PERUTNINE.

Tolsto Martinovo gos smo spravili, kosti starih in suhah kokoši pa ni nič kaj prijetno obirati. Take kokeši tudi težko prodaš, če pa jih prodaš, jih moraš dati pol zastonj. Zato je najbolje, perutnino opitati, posebno za praznike. Opitaja pa lahko tudi race in gosi. Pitanje pa se vrši tako-le:

Kokoši, določene za pitanje, naj bivajo na ozko omejenem prostoru ter dobivajo obilo dobre piče. Brž se debele, če jim dajete zjutraj kuhan krompir, zmešan z zdrobom ali otrobmi, zvečer pa ječmena in pšenice; izredno jih masti kuhan grah in namočena koruza. Da jim ne poide tek, menjavajte krmo. Sem ter tje naj dobe nekoliko sesekljanega mesa ali podobnih snovi in vsak dan nekaj zelene krme. Daj kokošim veliko vode, ki bodi vselej sveža in čista.

To bi bil naravni način opitanja, ki je sicer nekoliko počasno, vendar brez dvoma uspešno.

Drugi način je prisilno opitanje, ki za žival ni baš prijetno, a nas neprimerno bolj naglo dovede do cilja. Če jo pitamo prisilno, kokoš mora jesti, čeprav se ji ne ljubi. Postopamo **tako-le**:

Pitanko (žival, ki jo želimo opitati) zapremo v tako tesen kurnik, da se ne more skoraj nič gibati. Potem jo lastnoročno pitamo v rednih presledkih vsak dan 5—6 krat. Iz drobno zmlatega ječmenovega ali koruznega zdroba, zamešanega na gorkem mleku ali kropu, napravimo rezance, približno kot svinčnik debele in kakih 5 cm dolge. Temu testu je dobro pridati nekoliko soli in trohico masti. Kokoš dobi početkoma po tri, potem pa vsak dan po 1 rezanec več, dokler ne dosežemo 15 ali 16 rezancev. V 20 dneh je pitanec tolst kot polh jeseni. Ko pitamo, držimo kokoš rahlo med kolena; z eno roko odpremo kljun, z drugo pa potisnemo v požiralnik rezanec, ki smo ga poprej namočili v vodo, da je bolj polzek. Potem pa s plosko roko pogladimo po požiralniku, da rezanec lepo spolzi v zbiralnik (golšo, krof).

Prisilno pitana kokoš popije štirikrat toliko vode

kot v navadnih razmerah, ker sicer pogine. Nikdar je ne nadlegujmo z novim založljajem, dokler ni prejšnja hrana prebavljena in zbiralnik povsem prazen. Prisilno pitanje je za žival gotovo zelo neprijetno. Kdor kokoši ljubi, se bo posluževal naravnega pitanja, ki živali ne muči in njemu samemu dela manj sitnosti.

PRASIČE BOMO KLALI...

Imeli bomo domači praznik in gospod iz hleva bo pokazal, kaj je vreden. Kdo bo držal za rep? Tako smo govorili nekoč, danes pa...

Praščja kri.

Kri na splošno nima mnogo redilnih snovi, vendar jo uporabljamo na različne načine, posebno pa praščjo. Predvsem je dobro, da se kri ne strdi. Strditev preprečiš, če še svežo kri dobro premešaš; mešala ne pusti v posodi s krvjo. Praščjo kri lahko tako-le uporabiš:

1. Krvavice.

V našem ozemlju delajo dvojce vrst krvavic, katere imenujemo navadno »mulce«. Ene niso sladke, druge pa so sladke.

a) *Nesladke mulce.* Nestrjeno svežo kri dobro premešaj in precedi skozi sito, če le mogoče iz žime. Krv dodaj zmlatega popra, peteršilja in zrezane čebule, janeža (koromača), majarona, nageljčkov ter drugih dišav. prideni še koščke slaninice, v mleku namočene kruhove sredice, zribanega sira. Vse to dobro premešaj ter s to zmesjo napolni skrbno oprana čreva, katera prevežeš vsako ped na dolgo. Mulce kuhaj. Ko pride iz črevesa, če ga prebodeš z iglo, nekrvava tekočina, potem je mulca kuhana. Speci jo na ražnju ali ocvri v ponvi.

Priproste mulce dobiš, če krvi primešaš le nekoliko polente ali ješprenja ali riža, zelo okusne pa, če dodaš koščke zarebrnice, smetano, zdrobljenih orehov, oreškov (pinolov).

b) *Sladke mulce.* Dodaj zmesi še civib, suhega grozdja in sladkorja, pa imaš sladke mulce, katere ravno tako kuhaš kot zgornje, potem pa opečeš ali ocvreš.

2. *Ocvrta kri.*

Premešano in precejeno kri skuhaj, zreži na koščke, premešaj s parmižanskim sirom, smetano, skuto, jajci, peteršiljem, majaronom in drugimi dišavami ter ocvri na maslu.

DOBRA SALAMA.

Dobra salama je ponos kmeta, posebno če dobi nepovabljenega gosta v hišo.

Kako jo napravimo.

Salama samo iz prašičjega mesa ni najboljša. Boljša je, če jo napravimo iz dveh delov pustega prašičjega mesa, enega dela govejega pustega mesa in enega dela slanine. Meso bodi premešano, slanina pa zrezana v kocke. Soli in popra dodamo po potrebi, vse enakomerno premešamo; čreva dobro natlačimo.

Kako jo shranimo.

Kdor hoče shraniti salamo skozi več mesecev, naj ravna takole:

a) Skozi osem dni soli salamo z mešanico iz enakih delov soli in solitra. Soliter predvsem ohrani rdečo barvo mesa in vpliva še bolj kot sol proti razvoju glivic, ki povzročajo plesen in žltavost.

b) Potem salame dobro prekadi in posuši v dimu iz brinja. Par dni prekajanja je navadno dovolj.

c) Nato namaži salame z vinskim drožjem, katerega si skuhal in mu dodal žajbelja, materine dušice (timijan), lavorovih listov itd.

č) Tako pripravljeno salamo ovij s čistim papirjem in vlož v zaboj s suhim pepelom. Tako pripravljena salama se bo dolgo ohranila sveža in dobra.

Dr. Lojze Simoniti:

NEKAJ NASVETOV MATERAM.

Doji svojega otroka sama! Malemu dojenčku je materino mleko nenadomestljiva hrana. Če le mogoče ne uporabljaj govejega mleka, nobena hrana se ne da meriti z materinim mlekom. Dognano je, da umrje sedemkrat več umetno kot naravno prehranjenih dojenčkov.

Dojenčku daj hrano redno pet do šestkrat na dan. Noči ga pusti, naj počiva. Če boš otroka tako navadila, boš imela tudi ti ponoči potrební počitek.

Če že moraš otroka umetno prehranjevati, potem se vsaj posvetuj z zdravnikom, ki ti bo dal natančna navodila, kako otroka prehranjuj, da bo čim manj oškodovan.

Če opaziš, da ima otrok drisko, odvzemi mu takoj mleko in sladkor, daj mu lahkega čaja in otroku bo kmalu bolje.

Ko doseže dete pol leta, prideni k mlečni hrani še sadje, moko, zelenjavo, juho (prežganka je posebno priporočljiva).

Ne odstavi otroka kar hipoma, ampak počasi, polagoma. Če le mogoče, ga ne odstavljaj v vročih poletnih mesecih, ker ravno v tem času najbolj potrebuje naravno prehrano.

Če imaš pri dojenju težave ali bolečine, ne odstavi svojevoljno otroka, ampak se posvetuj z zdravnikom, ki ti bo skoraj zmeraj pomagal, da boš mogla nadaljevati z dojenjem.

Zrak, solnce, voda: to so najboljši prijatelji tvojega otroka, zato pusti, da se jih otrok vsaki dan bogato naužije.

V zatohli sobi, med vročimi, neprezračeni odevi ti otrok ne more dobro uspevati, zatorej ga nosi, če le vreme dopušča, na prosto; če že ne moreš z otrokom na prosto, poskrbi vsaj za pogosto prezračevanje; sobo, v kateri otrok prebiva, moraš vsaj petkrat na dan dobro prezračiti.

Poskrbi, da ima otrok tudi potrebni počitek! Preveč razburjenja in zabave napravi otroka razdražljivega.

Pazi posebno na snago in obvarovala boš otroka pred raznimi boleznimi.

Varuj svojega otroka pred bolniki, posebno pred pljučno bolnimi. Rahlega organizma se zelo lahko poloti jetika z vsemi zlimi posledicami. Otroka proč od pljučno bolnih!

Če popek in oči novorojenčka kažejo znake vnetja, posvetuj se z zdravnikom. Obrni se tudi do zdravnika, če tvoj otrok ne more pravilno odpreti ust, če ne uspeva, če je kilav, če ima mrzlico, če bruha, ali če ga padajo krči. V začetku se lahko hitro pomaga in vesela in srečna boš, ko boš videla, da ti malček dobro uspeva in raste.

Predvsem pa vedi, da je tvoja sveta, naravna, materinska dolžnost, da otroka sama dojiš, in da ima tvoj mali angelček pravico od tebe to zahtevati. Edino le tehtni zdravstveni vzroki te morejo razrešiti te tvoje svete dolžnosti.

ZA KUHINJO.

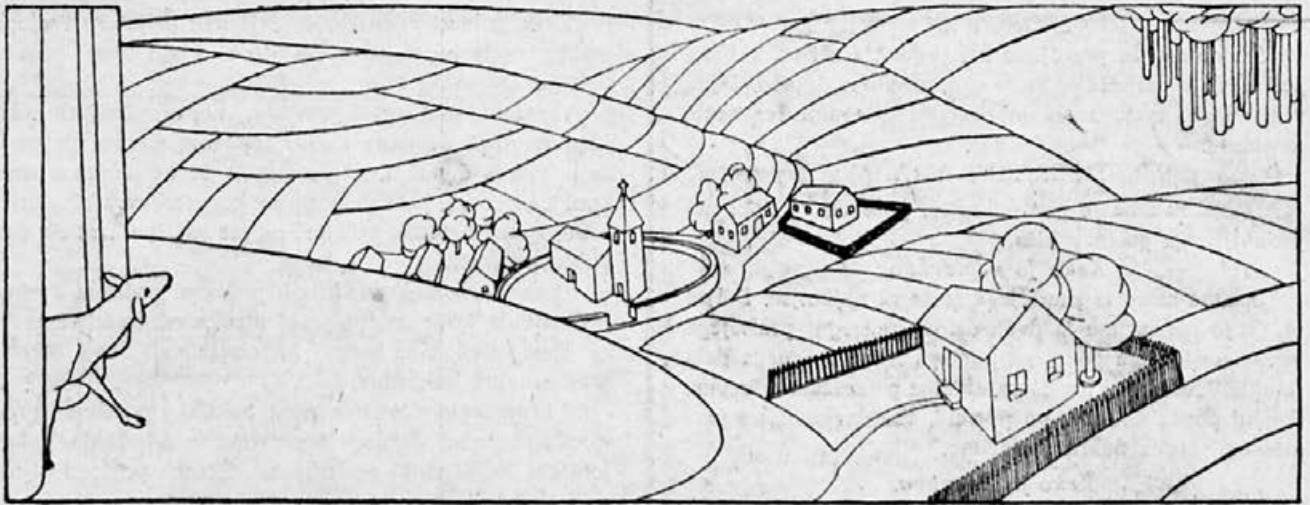
Jota. — Skoro vse naše gospodinje znajo napraviti to jed, ki je tečna, cena in okusna, če jo znaš pravilno pripraviti. Poizkusi enkrat napraviti joto natančno po sledečem predpisu:

Vzemi četrtil kilograma fižola in ga kuhaj 3 ure na majhnem ognju. Prideni fižolu 2 krompirja, ki si ga zrezala na kocke. Nato vzemi četrtil kilograma kislega zelja, mu prideni kimla in lavorja, zalij z vodo in ga kuhaj. Ko si zelje dobro skuhalo, zmešaj vse skupaj: zelje, fižol in krompir. Potem cvri v ponvi olje, kateremu pridedeš žlico moka, in s tem zabeli joto. Okajeno svinjsko meso ali pa dišeče klobase zboljšajo okus jote. Kislo zelje lahko nadomestiš z repo. Naravno je, da ne smeš pozabiti soli in popra.

Riž s klobasami. — Vzemi 4 pare klobas, odstrani klobasam kožo in zreži jih na drobno. V kozo deni 40 dek masti, pol čebule drobno zrezane in pusti, da zarumeni. Nato prideni klobase in nekaj časa duši. Prideni približno četrtil kilograma riža, soli, popra, paradižnikov ekstrakt in kuhaj vse skupaj kakor navadno. Preden odstaviš od ognja, prideni jedi nekaj svežega masla. Ko jed postaviš na mizo, potrosi jo z ribanim sirom.

Cvrtje z jajci in ostanke mesa. — Ostanke mesa lahko uporabiš takole:

Zreži jih na prav drobne koščke, deni jih v skodelo, prideni par jajc, popra, soli, par žlic mleka in dobro zmešaj. Nato cri vse to na majhnem ognju, v vročem olju ali masti 10 minut.

P I S A N O P O L J E

Tone Knapp:

SOVA GA JE VZELA ...

Nič manj kot čuk ni zasovražena *pegasta sova*. Tudi ta naj naznanja smrt v soseski! Ubogo revše naj bi imelo toliko moči? Saj je komaj 30 cm velika ptica, po hrbtu pepelastosiva, spodaj temnordečkasta in rumena in z rjavimi ter belimi lisami posejana. Tudi po hrbtu ima temne in svetle lise; kljun se ji rdečkastobelo sveti. Ni ma pa povsod stalne barve. Po nekaterih krajih je bolj svetla, po drugih bolj temna. — Najraje se nastani po zvonikih, starih gradovih, posebno razvalinah, če ni drugače pa tudi po skalovju in v starih votlih drevesih. Gnezda ne pozna. Izbere si luknjo ali špranjo, kamor položi jajčka in tam jih tudi vali. Še toliko ni pridna, da bi si vsaj kake navlake nanese. Zanj so prav gola tla dovolj. Za svoje mlade skrbi zelo vestno. Dasi so mladiči spočetka prav grdi, vendar jih čuva in brani z vsemi močmi. Hrani jih obilo z mesom. Ako si vzame mo mlade sove iz gnezda in jih sami pitamo in vzgajamo, jih popolnoma lahko toliko privadimo, da se nič ne bojijo. Brez strahu jedo iz roke, se pustijo prijati in letajo ven in noter kot udomačeni golobje. — Zdi se mi, da je popolnoma napačno mnenje, ki ga imajo nekateri, češ, grda si kot sova. Le poglejte natančno v njen dobrušni obraz! Ravno nasprotno! Prav čedna in lepa ptica je. Niti veliki uhliji ji ne kvarijo lepote. Le kako brihtno vas gleda s svojimi velikimi očmi. Eh, stari Grki so imeli čut za lepoto, pa so vendar naredili boginji Ateni pridevek »sovooka«. Ko bi sova ne bila čedna in lepa živalca, gotovo ne bi bili šli iskat ravno k njej izraza za Atenine oči. Pri nas je pač zato grda, ker jo opravljajo, da naznanja smrt. Seveda, kar je s smrtjo v zvezi, je pa vse neprijetno.

Čez dan je ne bomo videli zunaj. Čepi sključena v svojem kraljestvu in dremlje. Da spi, ne moremo reči, ker sliši vse. Vsaka nenavadna stvar jo zbudi; česar se je pa privadila, je pa nič ne moti. Tako na primer je popolnoma ravnodušna glede zvonjenja pa če ji tudi ravno

hudega napravilo. V posebno razmerje pride z golobi. Ker se nastani namreč, kamor pač zaide, pride včasih tudi v golobnjake. Sprva jo golobje malo čudno in po strani gledajo, ko pa vidijo, da je popolnoma mirna in nedolžna sosedja, se je privadijo in se niti ne zmenijo zanjo. Pustijo jo lepo v miru in se obnašajo, kot bi je ne bilo. Tudi sova se ne zmeni za golobe. Četudi ves dan grulijo in prhutajo ven in noter, to naši sovici ne gre na živce. Dobro ve, da ji niso nevarni in da se jih ni treba bati. Vsaki drugi šum pa jo takoj spravi pokoncu. Sliši izborna in zelo ostro. Veliko ji pomaga uhelj, ki je precej velik in obdan z majhnimi peresi tako, da lahko ujame veliko zračnega valovanja. Ne uide ji nobena mušica, da je ne bi slišala. Nekateri jo tožijo in dolžijo, da krade golobja jajca in da pokončuje mladi golobji zarod. Dokazati ne more tega nihče in tudi ne bo držalo. Le kako, da bi bili golobje vkljub takemu grozodejstvu še tako mirni in hladnokrvni! Gotovo bi se nasproti sosedi drugače obnašali, če bi jih preganjala. Mogoče je, da to ali ono predrznico preмага skušnjava, da pohrusta mladega golobčka, vendar v navadi tega ni. Povsod so pač izjeme. Proti večeru, po solnčnem zahodu, ko nastopi mrak in se začne nočiti, naša sova prileze iz svojega skrivališča. Sedaj se zanjo prične življenje. S kričanjem gre na lov in se podi okrog. Posebnega strahu ne kaže, saj se ne boji letati okrog človeka. Če so noči mesečne, da so svetle, leta vso noč do solnčnega vzhoda in lovi, drugače pa samo po solnčnem zahodu in pred solnčnim vzhodom; kakor čuk tudi ona v popolni temi ne vidi nič in na svetlobi toliko, da si zna pomagati iz vsake nevarnosti. Tudi noči, če so temne, prespi kakor dneve.

Na svojem jedilnem listu ima samo mesnate jedi. Miši, podgane, krti, hrošči vseh vrst, večji črvi in tu pa tam kak mlad vrabec — to ji tekne. V sili, kadar ni drugega, je dobra tudi mrhovina. Najbolj ji dišijo miši. Na te ima posebno piko in z največjo slastjo jih v eni noči lahko do 15 uduši in poje. Včasih, posebno pred slabim vremenom, si nabere celo zalogo miši in jih ima okrog

Pegasta sova.

sebe. To je rezervni zaklad za čas, ko ne more loviti. S tem, da pōlovi toliko miši in raznega mrčesa, nam jako koristi. Škode pa ne dela. Le tu pa tam jo premoti v mestih kak slavček, kanarček ali škrjanček v kletki, da ga zmakne in pojé, če ga dobi zvečer zunaj. No, pa radi takih malenkosti je ne bomo obesili, ko nam pa toliko dobrega stori.

Kaj nismo čudni, da se bojimo takih ptic, ko nam vendar nič hudega ne žele, še manj pa store? Radi babjevernosti so se nam odtujile in postale osovražene. Namesto vsega tega bi jim morali še pustiti posebne prostore, da se naselijo med nami.

Čuk in sova sta si v bližnji žlahti, zato pravi šegava narodna pesem:

Čuk se je oženil, hopsasa,
sova ga je vzela, trajlala!

Ta čudni par spada med naše koristne prijatelje in njih skovikanje je mrtvaška godba za miši, žuželke in druge škodljivke.

ZA SMEH.

Moška ničemurnost. — Pri nekem velikem plesu v Londonu je gospodar postavil v predsobo slugo in mu naročil, naj natanko opazuje gospode, jih sešteje in posebno pazi, kdo izmed njih si z roko popravi lase. Od

tridesetih mož se jih je 29 pred vrati počesalo s prsti — le eden ne; ta pa je bil popolnoma plešast.

Politika usmiljenega srca. — Za časa beneške republike se je francoski poslanik pritožil pri beneškem dožu (vladarju), rekoč: »Francoskemu kralju ste radi zmage nad Španci čestitali; obenem pa ste izrazili špan-skemu kralju sožalje.«

Dož mu je odgovoril: »Mi se držimo svetopisemskega reka: Veselite se z veselimi in jočite z jokajočimi.«

Iz starih časov. — Ko so vladali po naših vaseh še graščaki in njih oskrbniki, je vipavski oskrbnik srečal na cesti Uršo, ženo največjega kmeta. Pa jo je milostno ogovoril:

»Letos pripravite nekaj več vina za desetino, ker so hudi časi. Kuga na parkljih in gobcu nam je pobrala iz hleva več kot polovico živine.«

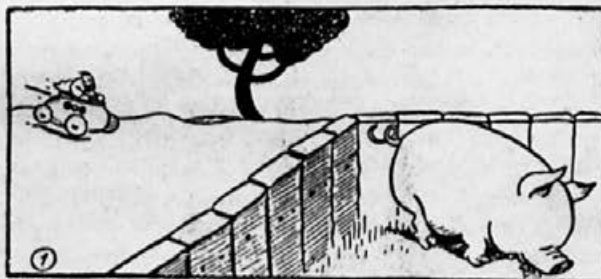
»Bog ohrani Vašo Milost, potem imamo že dovolj,« mu je odgovorila Urša.

Skopuh v šoli. — »Povabite me na zajtrk,« je dejal Pavliha skopuhu Pakuču, »in povedal vam bom nekaj, kar boste rajše imel ko sto goldinarjev.«

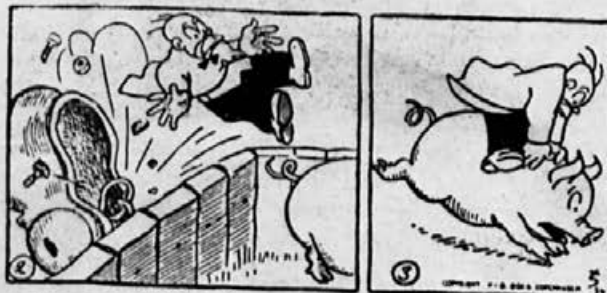
Pakuč povabi Pavliho že drugi dan na obilno južino. Kar strpeti ni mogel, da zve tisto, kar mu bo ljubše ko sto goldinarjev. Ko se je Pavliha dobro napil in najedel, je rekel:

»Dve sto goldinarjev boste vedno rajše imel kakor sto.«

NAGLICA ŠKODI.

Vozil se je doktor Pika,
da obiše si bolnika,
vsako uro tri sto milj,
da pripelje brž na cilj.

Naglica pa ni nič prida,
vrže Piko preko zida.
Doktor Pika svinjo jaha,
urno jo k bolniku maha.

U G A N K E.

Urednik Peter Butkovič -- Domen, Sgonico, P. Prosecco (Prov. Trieste).

1. DOPOLNILNICA.

(Vinko. — Šteje 7. točk.)

. . . . N J A
S R E I K
K J E
O M E K
P I L E C
P R A A
O K K I

Dopolni z naslednjimi črkami s pikami označene prostore, ki ti dajo zaporedno čitane znan pregovor:

A A A B E I K L N O R R R R S S S S T T.

2. ČRKOVNICA.

(M. R. — Šteje 9 točk.)

E E E J D
D I V L O
I O B E C
E J E Č Z
E L M G S

3. NAPIS NA POKOPALIŠČNEM UHODU.

(Vinko. — Šteje 13 točk.)

4. BERILA.

(Milič. — Šteje 11 točk.)

Anton Aškerc:		stran
	»Črni maček.«	166
Fran Erjavec:		
	»Lisica je ...«	47
Dragotin Kette:		
	»Krt modrijan.«	326

5. KONJIČEK.

(Branko. — Šteje 10 točk.)

Na	nje	ga	da	od	li
živ		ba	be		gro
do	še	jle	ba	pa	zi
ved	či	li	dru	kot	kaj
tev		Med	tev		ge
tev	se	lo	ga	je	bi

Rešitev ugank v 6. številki „Družine“

1. Črkovnica.

V premislekih bodi podoben polžu, v dejanjih pticil

Ključ: Črke jemlji zgoraj z leve proti desni, od spodaj od desne proti levi!

2. Dopolnitev.

Se — lo — kal
i — gra — ja
le — to — pol
a — ve — dro
ka — ča — dram
o — sa — ni i

SILA KOLA LOMI.

3. Premikalnica.

		P	R	E	T	R	E	S	O	V	A	N	J	E		
P	O	S	O	J	I	L	N	I	C	A						
					N	A	O	Č	N	I	K	I				
					M	A	L	I	K	O	V	A	L	E	C	
					P	O	L	J	E	D	E	L	S	T	V	O

RESNICA OČI KOLJE.

Odgovorni urednik dr. Engelbert Besednjak.

Tiskala Katoliška tiskarna v Gorici. (Za tiskarno odgovoren Ludovik Špacapan.)